

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
РЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦТВА І КУЛЬТУРИ**

**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ
ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПОЧАТКУ ХХ ст.**

**Програма-конспект і методичні матеріали
для музичних вузів України**

Київ 1993

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
РЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦТВА І КУЛЬТУРИ**

**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ
ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПОЧАТКУ ХХ ст.**

**Програма-конспект і методичні матеріали
для музичних вузів України**

**Затверджено
Радою Київської консерваторії
Протокол № 6 від 30.03.93**

Київ 1993

Корній Л.П. Історія української музики від найдавніших часів до початку ХХ ст.: Програма-конспект і методичні матеріали для музичних вузів України. — К.: РМК., 1993. — 60 с.

Автор-укладач *Л.П.Корній*

Відповідальний за випуск *В.І.Волохонович*

Рецензенти: *М.Гордійчук, д-р мистецтвознавства*
Л.Яросевич, доц.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вузівський курс історії української музики складається з двох частин: перша частина охоплює період від найдавніших часів до початку ХХ ст. (до 1905 р.), друга — ХХ ст. Кожна частина курсу вивчається протягом двох семестрів. Пропонована програма-конспект і методичні матеріали стосуються першої частини курсу і розраховані в основному на студентів історико-теоретичного факультету, але можуть бути використані (в полегшеному й стислішому варіанті) і для виконавських факультетів. Передбачається, що студенти, які слухатимуть цей курс, уже обізнані з історією України та українською літературою, а також мають певні знання з української музичної літератури в обсязі програм для музичних училищ.

У курсі виділяються музично-історичні й монографічні теми. В усіх темах акцент робиться на стильових рисах епохи та індивідуальній творчості композиторів. Поряд з лекціями в курсі історії української музики важливу роль повинні відігравати семінарські заняття, а на історико-теоретичному факультеті — курсові роботи студентів, які сприятимуть поглибленому вивченню матеріалу курсу. У кінці подана орієнтовна тематика науково-дослідної роботи студентів, яка може бути використана при написанні курсових і дипломних робіт.

З метою практичної допомоги викладачам і студентам у кінці кожної теми наведено список музичних творів й літератури (музикознавчої, фольклористичної, історичної, літературознавчої, мистецтвознавчої). Запропоновані списки музичних творів і літератури можуть доповнюватися й коригуватися відповідно до конкретних умов ведення курсу. У кінці кожного з двох семестрів студенти складають іспит.

Програма-конспект складена на основі розробленого автором курсу, який формувався протягом багаторічного його викладання на кафедрі історії музики, а згодом історії української музики в Київській державній консерваторії ім. П.І.Чайковського.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Но- м е р теми	Назва теми	Історико-теоре- тичний факультет		Виконавські факультети	
		Кількість годин			
		лекцій- них	семі- нарських	лекцій- них	семі- нарських
1	Вступ до курсу	2	—	2	—
	Витоки української музичної культури (від найдавніших часів до X ст.)	4	2	2	—
2	Музична культура середньовіччя (X — перша половина XV ст.)	6	2	4	2
3	Музична культура кінця XV — першої половини XVII ст. (ренесансні тенденції)	8	4	4	2
4	Музична культура другої половини XVII — першої половини XVIII ст. (барокко)	12	6	10	4
5	Музична культура другої половини XVIII ст. (класицизм)	18	8	18	6
	ІСПИТ Разом	50	22	40	14
6	Музична культура XIX ст. (романтизм): перших десятиліть XIX ст.	4	2	4	2
	40—60-х років XIX ст.	6	2	4	2
	70-х років XIX — початку XX ст.:	2	2	2	2
	а) музичне мистецтво у творчості композиторів — сучасників М.Лисенка	4	—	4	—
	б) М.Лисенко (1842—1912)	20	6	13	6
	в) музичне мистецтво кінця XIX — початку XX ст. (до 1905 р.)	14	6	8	4
	ІСПИТ Разом	50	18	35	16

ВСТУП ДО КУРСУ

Історія української музики як галузь музикознавства. Основні етапи вивчення історії української музики (в Україні й діаспорі), яке розпочалося з XIX ст.; досягнення і прогалини; завдання для майбутніх дослідників.

Методологічні засади курсу:

розгляд у курсі музично-історичного процесу з причинно-наслідковим підходом до вивчення музичних явищ;

виявлення зв'язку традиції й новаторства;

зумовленість музично-історичного процесу суспільно-історичним і духовним життям народу, особливостями його менталітету;

використання комплексного підходу при розкритті особливостей музично-історичного процесу на різних його етапах, розгляд музичних явищ у контексті інших галузей мистецтв із виявленням типологічно спільних рис художньої культури в цілому;

виявлення особливостей діалектичного зв'язку національного і загальноєвропейського на різних етапах історичного процесу.

Відбиття на розвитку українського музичного мистецтва поряд з іншими такого історичного чинника як втрата Україною державності (розпад Київської Русі, ліквідація державотворчих процесів у XVIII ст.) і колоніальні умови її розвитку, що особливо позначилося на музичній культурі XIX ст. Специфіка розвитку музичної культури в колоніальних умовах: активна участь митців у визвольному русі, громадському житті і зв'язок із ним їхньої творчості; загострена увага до мовної проблеми і національної своєрідності в музичному мистецтві й менша увага до вироблення індивідуального композиторського стилю.

Проблема національної специфіки українського музичного мистецтва на різних етапах історичного розвитку: у період середньовіччя, на етапі становлення культури Нового часу (XVII—XVIII ст.)

та її утвердження (XIX ст.). Еволюційні тенденції у зв'язках професійного музичного мистецтва з народним.

Розгляд історії української музики за стильовими ознаками. Особливості вияву стильових ознак в умовах розвитку українського музичного мистецтва (неповний вияв окремих стилів; симбіоз різних стильових рис).

Періодизація курсу, зумовлена особливостями розвитку музичного мистецтва та суспільно-історичними процесами, що впливали на його розвиток:

I) Витоки української музичної культури (від найдавніших часів до X ст.).

II. Музична культура середньовіччя (X — перша половина XV ст.

III. Музична культура кінця XV — першої половини XVII ст. (ренесансні тенденції).

IV. Музична культура другої половини XVII — першої половини XVIII ст. (барокко).

V. Музична культура другої половини XVIII ст. (класицизм).

VI. Музична культура XIX ст. (романтизм):

а) перших десятиліть XIX ст.

б) 40—60-х рр. XIX ст.

в) 70-х — початку XX ст.

Розгляд усього комплексу української музичної культури: музичного мистецтва, музичного життя, музичної освіти, фольклористики, музикознавства.

Тема 1

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО X СТ.

Роль доісторичного періоду в формуванні української народності й української культури.

Історичні свідчення про виникнення слов'ян, Ранні спільнослов'янські, східнослов'янські та праукраїнські племена на території сучасної України, їх загальнокультурний рівень. Археологічні та історичні джерела (візантійські, арабські) про музику в побуті цих племен (музичний інструментарій, обрядові дійства).

Особливості язичницького світогляду. Основні мотиви слов'янської міфології, що відобразилися в космогонічних поглядах українців. Свідчення історичних документів, літописів періоду Київської Русі про ці погляди і відбиття їх у календарно-обрядовому фольклорі. Вплив язичництва на світогляд українців, на особливості

його менталітету. Архаїчні ознаки календарно-обрядового фольклору в поетичному тексті й музичній стилістиці.

Роль календарно-обрядового фольклору в творчості українських композиторів наступних поколінь.

Музикознавча література

Історія української музики. — К.: Наук. думка, 1989. — Т.1. — С.20—43, 138—143.

Іваницький А. Українська народна музична творчість. — К.: Муз. Україна, 1990.

Земцовский И. Мелодика календарных песен. — Л.: Музыка, 1975.

Додаткова

Бибиқов С.Н. Древнейший музыкальный комплекс из костей мамонта. — К.: Наук. думка, 1981.

Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. — К.: Оберіг, 1991. — Ч.1, II.

Головацький Я.Ф. Виклади давньослов'янських легенд або міфологія. — К.: Довіра, 1991.

Грушевський М. Історія України-Руси. — К.: Наук. думка, 1991. — Т.1. — С. 1—365.

Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. — К.: Оберіг, 1992.

Півторак Г.П. Українці: Звідки ми і наша мова. — К.: Наук. думка, 1993.

Рыбаков В.А. Язычество древних славян. — М.: Наука, 1981.

Субтельний О. Україна. Історія. — К.: Либідь, 1991. — С.17—28.

Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. — К.: Либідь, 1991.

Тема 2

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (X — ПЕРША ПОЛОВИНА XV СТ.)

Хронологічні межі середньовіччя у різних європейських музичних культурах, зокрема в українській.

Типологічно спільні риси європейського середньовічного мистецтва: значний вплив релігії на мистецтво і його залежність від теологічного, зокрема християнського світогляду; синкретизм різних видів мистецтв; домінування практичної функції над естетичною;

деперсоналізація творів; анонімність авторства; колективний характер творчості, що відбився у вільному ставленні до тексту твору; традиціоналізм художньої мови, опора на канони жанру; ідеографічні способи запису церковної музики; існування модальної ладової системи і варіантно-поспівкового методу в музичному мисленні; значна роль жанру церковної монодії у професійній музиці; підкреслення морально-етичного призначення музики.

Візантійська культура як спадкоємниця античної цивілізації, її роль у розвитку європейського мистецтва.

Роль Кирила і Мефодія у виникненні старослов'янської писемності й книжності. Міжслов'янські зв'язки. Роль першого (кінець X — початок XI ст.) та другого (кінець XIV — початок XV ст.) південнослов'янських впливів.

Розвиток української музичної культури на трьох історичних етапах: а) в епоху Київської Русі (X — перша половина XII ст.); б) у період розпаду її на окремі князівства XII—XIII ст. (Галицько-Волинське, Київське, Чернігівське, Переяславське); в) у час входження України до складу інших держав (XIV—XV ст.).

Фольклор. Календарно-обрядові жанри фольклору в сільському і міському середовищі. Боротьба духовенства проти язичницьких обрядів і відображення її в тогочасній літературі (літописи та ін.). Дуалістичні тенденції в календарно-обрядовому фольклорі; поєднання рис, пов'язаних із язичницьким і християнським світоглядом.

Розвиток героїчного епосу. Різні підходи вчених до вивчення билин (міфологічний, історичний). Нові погляди на середовище виникнення і творців билин (Б.Рибаків). Проблема датування билин. Билини київського і чернігівського циклів, а також билини галицького походження за записами пізнішого часу. Поетичні та музичні особливості билин ритмічна організація, модальна ладова система, варіантно-поспівковий спосіб розвитку), що збереглися в північній частині Русі.

Скомороше мистецтво. Свідчення літератури, іконографії про скоморохів та їх мистецтво. Скоморохи як характерний середньовічний тип мандрівного актора, музиканта, жонглера тощо; їх роль у збереженні давніх і розвитку нових фольклорних традицій.

Музика князівського побуту. Зародження в ній світського музичного мистецтва. Використання музичних інструментів. Славильні пісні в честь князів (Бояна, Митуса та ін.). Музикальність поеми "Слово о полку Ігоревім".

Запровадження християнства в Київській Русі і виникнення християнської галузі духовної культури, складовою частиною якої є культова музика. Прояв у цій галузі греко-візантійського і південнослов'янського впливів. Трансформація візантійсько-романського стилю в українській архітектурі, іконописі й поєднання його з місцевими традиціями (у період Київської Русі та в епоху відокремлених князівств).

Вплив греко-візантійської освітньої системи на запровадження освіти на українських землях. Роль візантійської та південнослов'янської писемності у виникненні писемної старослов'янської (церковнослов'янської) мови. Монастирі як осередки розвитку освіти, книжності й християнської галузі культури в цілому. Провідна роль у цьому Києво-Печерського монастиря.

Запровадження і переклади церковно-богослужбених книг. Загальні відомості про основні богослужбні книги (Біблію, Апостол, Псалтир, Часослов, Трєбник, Служебник). Книги церковного співу (Мінеся, Трїодь, Ірмологія, Стихирар, Обїход). Автори церковної гімнографії (Василій Великий, Іоан Златоуст, Григорій Богослов, Іоан Дамаскін, Феодосій Печерський та ін.). Жанрові форми церковної гімнографії (канон, кондак, тропар, стихира, ірмоси та ін.).

Середньовічна церква про призначення музики в християнському Богослужінні, зокрема в православному.

Загальні поняття про Богослужіння та різні його види. Зміст і структура Всеношної та Літургії, драматургічна роль у них хорового співу.

Становлення професійного музичного мистецтва в галузі церковного богослужіння. Трансплантація досягнень греко-візантійської та болгарської музики в культову музику Русі після прийняття християнства. Проблема збереження давніх пам'яток культової музики. Ідеографічний спосіб запису культової музики як один з найдавніших (знаменна і кондакарна нотація). Зв'язки знаменного письма з палеовізантійською нотацією. Основний фонд знаків, що використовувалися в знаменній нотації на ранньому етапі. Проблема розшифровки монодичного культового співу. Основні принципи омогласної системи. Різні види мелодики у давніх зразках знаменного співу (псалмодична і мелізматична).

Музикознавча література

Історія української музики. — К.: Наук. думка, 1989. — Т.1. — С.143—154.

Герцман Е. Византийское музыкознание. — Л.: Музыка, 1988.

Келдиш Ю.В. К проблеме происхождения знаменного распева // Очерки и исследования по истории русской музыки. — М.: Сов. композитор, 1978. — С.39—49.

Успенский Н.Д. Древнерусское певческое искусство. — М.: Сов. композитор, 1971. — С. 29—61.

Додаткова

Аверинцев С.С. Поэтика ранневизантийской литературы. — М.: Наука, 1977.

Асеев Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. — К.: Мистецтво, 1980.

Грушевський М. Історія України-Руси. — К.: Наук. думка, 1991. — Т.І, II.

Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества. XII—XIII вв. — М.: Наука, 1982.

Субтельний О. Україна. Історія. — К.: Либідь, 1991.

Тема 3

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА КІНЦЯ XV — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ. (РЕНЕСАНСНІ ТЕНДЕНЦІЇ)

Мистецтво ренесансу в Європі. Різні суспільно-історичні умови виникнення і зумовлена цим діахронність ренесансу в європейських країнах, особливості його вияву в Західній та Східній Європі.

Типологічно спільні риси мистецтва європейського ренесансу. Поєднання в ньому античних і середньовічних традицій. Гуманістичні й реформаційні тенденції. Патріотична ідея та посилення етнічної самобутності в мистецтві. Нове ставлення до категорії краси й формування емоційно-естетичного підходу до музичного мистецтва. Утвердження світської течії в мистецтві, інтенсифікація зв'язків церковного мистецтва зі світським. Нові явища в музичній стилістиці: зародження елементів тональної ладової системи, зростання ролі гармонічної вертикалі. Поєднання на даному етапі ознак модальної й тональної систем.

Суспільно-історичні передумови розвитку гуманістично-ренесансних і реформаційних ідей в Україні. Виникнення елементів буржуазного суспільства, поява людей так званого третього стану з активними діями культури (вчителі, проповідники, друкарі, письменники, музиканти та ін.). Високий рівень самосвідомості українського народу і процеси державотворення (Запорозька Січ). Вплив на культурний розвиток України входження її до складу

Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Позитивні чинники (інтенсифікація зв'язків між культурами у межах цих держав, рецепція досягнень польської ренесансної культури), негативні наслідки цього входження (національні утиски, міжконфесійна боротьба). Перехідні тенденції в художній культурі і формування елементів культури Нового часу.

Поява нових осередків розвитку освіти, науки і мистецтва (Острозький гурток, Львівське, Луцьке братства, Кисво-Могиллянська колегія). Прояв у діяльності цих осередків реформаційних і гуманістичних тенденцій. Розвиток друкарства як необхідний чинник у побудові культури нового типу. Видавнича діяльність Івана Федорова в Україні (1573—1583). Виникнення з кінця XVI ст. острозької, львівської, кисво-печерської та інших друкарень.

Освітня реформа і створення нової школи слов'яно-греко-латинського типу (Острозька академія, братські школи, Кисво-Могиллянський колегіум). Рецепція в освітній справі досягнень західноєвропейських і західнослов'янських університетів єзуїтських закладів. Гуманістичні й демократичні принципи в системі шкільної освіти та виховання. Значна роль музики у виховному процесі.

Розвиток науки, видатні досягнення філології. Поява перших українських граматик, словників з кінця XVI ст. (Л.Зизаній, М.Смотрицький, І.Ужевич, П.Беринда).

Роль міжнародних зв'язків у розвитку ренесансного гуманізму в Україні. Запозичення деяких явищ мистецтва візантійського передвідродження, другий південнослов'янський вплив (у писемній мові, образотворчому мистецтві, музиці). Посилення зв'язків української культури з ренесансною "латинською" культурою (польською, західноєвропейською). Українські студенти в Краківському, Празькому та західноєвропейських університетах (з кінця XV ст.), їхня роль у розвитку гуманізму в Польщі, Західній Європі та в Україні (Юрій Дрогобич, Станіслав Оріховський, Павло Русин з Кросна та ін.).

Ренесансно-гуманістичні тенденції в різних галузях мистецтв. Ренесансні риси в українській латиномовній поезії (Павло Русин з Кросна — кінець XV — початок XVI ст.). Початок книжного віршування українською мовою (з кінця XVI ст.) та його розвиток. Особливості художньої інтерпретації релігійних сюжетів ("Перло многоцъннос" Кирила Транквіліона-Ставровецького). Публіцистичний характер полемічної літератури. Гуманізм у творчості І.Вишенського.

Ренесансно-гуманістичні тенденції в іконописі. Нове трактування традиційних сюжетів. Насичення ікони реалістичними елементами. Зародження світської течії в образотворчому мистецтві (портрет, історична картина).

Ренесансно-гуманістичні тенденції в музичному мистецтві. Домінування в цей історичний період фольклору та церковної музики.

Фольклор. Героїчний епос і лірика. Значна роль цих видів фольклору у заповненні прогалини української світської професійної музики. Генетичний зв'язок дум з билинами та "Словом о полку Ігоревім". Кобзарі як тип мандрівних співців-рапсодів, у творчості та виконавській майстерності яких відбулося поєднання народного і професійного. Зв'язок дум з деякими особливостями книжної поезії й церковної музики. Відбиття в героїчному епосі ідеї патріотизму, високої української національної самосвідомості. Гуманістичні риси в героїко-елегійному стилі епосу (думи, історичні пісні) й ліриці. Виникнення нової якості емоційно-музичної виразовості. Глибоко емоційне розкриття трагічних подій, людських переживань у героїчному епосі та індивідуальних почуттів у ліриці. Нові явища у музичній стилістиці епосу і ліриці. Зародження ознак гармонічного ладу, відхід від поспівково-формульної структури і формування високорозвиненої кантиленної мелодики (історичні й ліричні пісні), музичних закономірностей формотворення (періодична повторність, симетричність, процесуально-динамічні риси).

Церковна музика. Культурна монодія і зародження багатоголосого співу (партесного). Продовження розвитку в культовій монодії традицій знаменного співу і формування української школи цього співу. Еволюція знаменного співу, зростання кількості поспівок, крюкових знаків. Додаткові позначки в знаменній нотації — кіноварні позначки (початок XVII ст.), азбука О.Мезенця (середина XVII ст.). Поява нової п'ятилінійної системи запису музики так званої київської квадратної нотації (XVI ст.). Особливості цієї нотації та релятивного способу її виконання.

Виникнення нової структури нотолінійної рукописної книги монодичного співу під назвою Ірмолі (з кінця XVI ст.), типової для української та білоруської співочої практики. Особливості структури цієї книги, що включала відібрані співи з різних богослужбних книг. Особливості розташування співів щодо церковного календаря та системи осмогласся. Фіксація в Ірмоліях нових наспівів на традиційні тексти, нового стильового пласту, що виник у кінці XVI ст.

і репрезентував українську школу цього співу (наспіви з атрибуцією "київський", "печерський", "руський", "острозький", "волинський", "межигірський", "львівський" та ін.). Відбиття в наспівах української школи співу зміни стильової ситуації, поступового відходу від старої музичної системи і формування нової, що свідчить про становлення в культовій монодії елементів музичного мистецтва Нового часу. Зростання емоційно-музичної виразності. Посилення зв'язків з народним мистецтвом. Стилістичні зміни в особливостях мелодики (широка розспівність складів, виникнення кантиленного типу мелодики), у ритміці (в межах вільної метро-ритміки виникнення тенденції до формування організованої метроритміки), ладових особливостях (при переважанні модальної системи зародження елементів тональної системи). Відхід від формульно-поспівкової структури і формування процесуально-динамічних тенденцій та закономірностей музичного формотворення. Аналіз нових явищ стилістики української монодії на прикладі "київської" Літургії, інших зразків, зафіксованих у Ірмоліях. Драматургічні особливості музики в Літургії на прикладі "Київської" Літургії. Типологічно схожі процеси в нових пластах російської та білоруської монодії (великий знаменний розспів та ін.). Зв'язки в межах східнослов'янської монодії. Рецепція інонаціональних досягнень у галузі монодії. Наспів з атрибуцією "грецький", "сербський". Особливості поширення у співочій практиці України болгарського наспіву як явища українсько-болгарських зв'язків. Дискусія вчених про походження цього наспіву. Прояв новітніх стильових тенденцій у стилістиці болгарського наспіву.

Багатоголосий церковний спів. Історичні відомості про запровадження багатоголосся в церковному Богослужінні в Україні (XVI ст.). Особливості ранніх форм церковного багатоголосся.

Зародження театрального мистецтва у шкільному середовищі. Ранні театральні форми (декламації, діалоги), використання в них церковної музики.

Діяльність українських музикантів в осередках польської культури (королівських, магнатських капелах та ін.), створення ними спільних українсько-польських цінностей ренесансного музичного мистецтва. Теоретик, композитор, педагог Себастьян з Фельштина (або Роксолянус з Фельштина) (1480—90 — 1544). Навчання і викладання у Краківському університеті. Загальні відомості про музично-теоретичну спадщину (праці про мензуральну нотацію, григоріанський хорал) і композиторську (церковні твори для чотириго-

лосих хорів на латинські тексти (видані в Кракові на початку XVI ст.). Поєднання у виконавстві українських музикантів гри на бандурі й лютні. Войцех Длугорай (називали Войташком-бандуристом) (1550—1619) — лютнист, композитор, співак. Лютневі твори В.Длугорая. Українські фольклорні елементи у польській вокальній та інструментальній музиці.

Музичні твори

Зразки церковної монодії ("київського", "грецького", "болгарського" та інших наспівів) з видань: Хрестоматія української доживотної музики. — К., 1974. — Ч.1; музичний додаток до монографії Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII — першої половини XVIII ст. — К., 1993; Болгарський наспів з рукописів бібліотек України кінця XVI — XVII ст. — К., 1993; Успенский Н. Образцы древнерусского певческого искусства. — Л., 1971. — С. 99, 111.

Лютневі твори з табулатури В.Длугорая з видання: *Tance polskie z tabulatur lutniowych.* — Warszawa, 1962. — cr.I — S. 13—18.

Чотириголосий хоровий твір "Alleluia. Felix es sacra Virgo Maria Себастьяна з Фельштина з видання: *Музика ztatopolska* / За ред. Г.Файхта. — Krakow, 1966. — S. 36—39.

Музикознавча і фольклористична література

Історія української музики. — К., 1989. — Т.1. — С.44—80, 158—178.

Балза И. История польской музыкальной культуры. — М., 1954. — Т.1.

Бражников М. Древнерусская теория музыки. — Л., 1972.

Герасимова-Персидська Н. Роль церкви в музичних реформах кінця XVI — початку XVII ст. // З історії української музичної культури. — К., 1991. — С. 3—8.

Грица С. Мелос української народної епіки. — К., 1979.

Іванецький А. Українська народна музика творчість. — К., 1990.

Корній Л. До питання про українсько-польські музичні зв'язки (За матеріалами побутової, органної та лютневої музики) // Укр. музикознавство. — № 6. — С. 122—127.

Вступ до збірника "Болгарський наспів з рукописів бібліотек України кінця XVI — XVII ст." — К., 1993.

Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII — першої половини XVIII ст. — К., 1993.

Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні. — Харків—Київ, 1930.

Скребков С. Русская хоровая музыка XVII — начала XVIII века. — М., 1969.

Цалай-Якименко О. Київська нотація як релятивна система (за рукописами XVI—XVII ст.) // Укр. музикознавство. — 1974. — № 9. — С. 197—224.

Ясиновський Ю. Питання становлення музичного професіоналізму на Україні // Укр. музикознавство. — 1974. — № 10. — С. 128—137.

Ясиновський Ю. Джерела вивчення українсько-білорусько-російських музичних зв'язків XVI — середини XVII ст. // З історії української музичної культури. — К., 1991. — С. 9—24.

Додаткова

Антологія української поезії. Українська доживотнева поезія. Твори поетів XI—XVIII ст. — К., 1984. — Т.1.

Голєнішев-Кутузов И.Н. Гуманизм у восточных славян. (Україна и Белоруссия). — М., 1963.

Грушевський М. Ілюстрована історія України. — К., 1913.

Дзюба Е.Н. Пресвященіе на Украйне. Вторая половина XVI — первая половина XVII в. — К., 1987.

Житцький П. Про українські народні думи. — К., 1919.

Жолтовський П. Український живопис XVII—XVIII ст. — К., 1978.

Ісаєвич Я. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI—XVIII ст. — К., 1966.

Ісаєвич Я. Братства і музична культура XVI—XVIII ст. // Укр. музикознавство. — 1976. — № 6.

Мацько І. Острозька Слов'яно-греко-латинська академія. — К., 1990.

Ніжин В., Дитинюк В., Стратій Я. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні. — К., 1990.

Свенцицька В., Сидор О. Спадщина мистецтва. Українське малярство XIV—XVIII століть у музейних колекціях Львова. — Львів, 1990.

Суботський О. Україна. Історія. — К., 1991.

Українська поезія. Кінець XVI — початок XVII ст. — К., 1978.

Тема 4
Музична культура другої половини XVII —
першої половини XVIII ст. (барокко)

Барокко як загальноєвропейський стиль, його хронологічні межі. Різні суспільні передумови виникнення барокко в європейських країнах (реформація, контрреформація), зумовленість його специфіки в Україні національно-визвольною боротьбою.

Типологічно спільні риси європейського барокко. Поєднання середньовічних і ренесансних тенденцій. Специфіка барокко в країнах з недостатньо розвинутим ренесансом. Алергоризм художнього мислення. Раціоналізм барокко, що відбився в шкільних курсах поетик, риторик, а також у музичних трактатах ("граматиці"). Різні стильові рівні барокко (високе, середнє, низове), еволюція барокко (раннє, середнє, пізнє). Прагнення митців барокко до синтезу мистецтв, підвищеної виразності, емоційності, барвистості (в музиці до звукового колориту), контрастів, динамізму. Активне введення фольклорних елементів у різних галузях мистецтв. Значна роль театру в культурі барокко і в театрі музики. Театральність як характерна риса мистецтва барокко. Недостатня розробленість стильової типології барокко у музикознавстві. Притаманний для музичного мистецтва барокко інтенсивний процес формування функційно-гармонічної системи, гомофонної фактури, простої форми з чіткою розчленованістю і квадратною структурою. Специфіка барокко у музиці Східної Європи: вплив бароккової естетики у вокальних формах, переважно у церковній музиці.

Вплив суспільно-історичної ситуації на розвиток української культури. Національно-релігійні протистояння на українських землях, що входили до Речі Посполитої. Активізація національно-визвольної боротьби в середині XVII ст. Усвідомлення необхідності засвоєння кращих досягнень бароккової західноєвропейських і польської культур для збереження й розвитку власної культури.

Входження частини українських земель до складу Російської імперії, що сприяло активізації українсько-російських зв'язків. Рецепція досягнень української культури в російську. Роль представників української культури (проповідників, письменників, науковців, композиторів, співаків та ін.) у становленні в Росії елементів культури Нового часу (Єпифаній Славинський, Дмитрій Туптало, відомий у Росії як Дмитрій Ростовський, Феофан Прокопович, Микола Дилецький, Федір Тернопільський та ін.).

Поява першої музичної школи в Глухові і її роль у підготовці музикантів для Петербурга.

Еволюція Києво-Могилянської колегії-академії до рівня кращих європейських університетів; розвиток у ній освіти нового (слов'яно-греко-латинського) типу, науки, різних галузей бароккового мистецтва. Курси поетик і риторик як одні з найголовніших у гуманітарній освіті. Поєднання в них античних, ренесансних традицій та бароккових рис (Феофан Прокопович, Митрофан Довгалевський). Недостатня дослідженість питання про музику в системі освіти в Київській академії. Роль вихованців академії у розвитку жанру качету, вертепної драми, у поширенні цих видів музичного мистецтва в середовищі міста й села. Просвітницька діяльність мандрівних дяків.

Типологічно спільні процеси в різних галузях українського мистецтва: асиміляція досягнень ренесансного та бароккового західноєвропейського й польського мистецтв; поступовий відхід від середньовічних традицій і розвиток характерних для культури Нового часу тенденцій, що зародилися ще в XVI — першій половині XVII ст.; зв'язок мистецтва з барокковою естетикою і прояв бароккових стильових рис.

Активний розвиток поряд з полемічною й ораторсько-проповідницькою прозою світських жанрів у літературі (історично-мемуарна проза). Інтенсивне поширення в цей період духовної і світської віршової літератури з яскраво вираженими барокковими рисами (панегіричні вірші й різноманітні плачі; світська лірика і зародження в ній любовної тематики, гумористично-сатиричні вірші). Тісний зв'язок духовної та світської поезії з музичним мистецтвом.

Бароккові риси в українському живопису й архітектурі. Вплив народного мистецтва на іконопис. Розвиток світського бароккового портрета. Активне функціонування світської народної картини (картини із зображенням козака Мамаєя).

Риси бароккового панегіризму, експресивності в героїчному епосі (думах, історичних піснях), пов'язаних з тематикою визвольної боротьби. Нові риси в музичній стилістиці епосу цього періоду.

Професійне музичне мистецтво.

Кант як музично-поетичний пісенний жанр, тісно пов'язаний з розвитком віршової літератури. Належність цього жанру до "середнього" (духовні канти) і "низького" барокко (світські канти). Особливості рукописних збірників духовних і світських кантів, їх структура, зміст. Проблема авторства кантів. Творці кантів — відомі

діячі культури (Димитрій Туптало, Феофан Прокопович, Єпифаній Славинецький та ін.) анонімні автори — спудей, мандрівні дяки та ін.). Поширення кантів у шкільному й міському середовищі. Духовні канти у репертуарі лірників (псалми); поширення ними духовних кантів як у міському, так і в сільському середовищі.

Особливості змісту, образної системи духовних і світських кантів. Різні жанрові різновиди кантів (панегіричні, лірико-філософські, любовні, гумористичні та ін.). Особливості віршової структури кантів, співвідношення в них слова і музики.

Генетичні джерела мелодики кантів у культовій монодії, народно-пісенній творчості. Прояв у музичній стилістиці та в формотворенні кантів процесу формування нового музичного мислення. Кристалізація у кантовому жанрі тонально-ладової системи, музичних форм типу періоду, двочастинної форми (з'єднання ознак старої і нової музичної стилістики). Вияв у кантовому жанрі тісних українсько-польських і українсько-білорусько-російських музичних взаємозв'язків. Значення канта для зародження романсу. Використання канта в інших жанрах (шкільній драмі, вертепі), стилістики канта — у партесній музиці.

Історичні відомості про капели, оркестри в гетьманському, шляхетському середовищі; про цехові музичні об'єднання, що свідчать про потребу суспільства у розвитку світського музичного мистецтва, зокрема інструментальної музики.

Церковна багатоголоса музика (партесний спів). Використання в церковному Богослужінні культової монодії та багатоголосся. Особливості рукописних джерел партесної музики; їх розшифровка та створення хорових партитур партесного співу. Проблема авторства. Домінування анонімних творів; поява творів з авторською атрибуцією (М. Дилецький, С. Пекалицький та ін.).

Партесний концерт як вершинний етап розвитку партесного співу, розквіт його у творчості М. Дилецького, С. Пекалицького та ін. Акумуляція в партесному концерті досягнень італієцької венеціанської школи (Андреа і Джованні Губіола), бароккової творчості польських композиторів церковної музики (Миколи Зеленського і Мартіна Мільчевського) і хорових концертів німецького композитора Г. Шютца й формування оригінального українського стилю партесної музики. Роль українських музикантів (композиторів, виконавців) у запровадженні і розвитку партесного співу в Росії.

Тісний зв'язок партесного концерту з естетикою барокко. Прагнення митців вразити аудиторію красою і величчям партесної музики

(монументальність, звукова колористика). Контраст як один з головних драматургічних принципів партесного концерту. Три жанрові різновиди партесного концерту відповідно до їх образних особливостей: панегіричний, лірико-драматичний (типу плачів), ліричний з настроєм світло-умиротвореного стану.

Спадкоємні зв'язки партесної музики з культовою монодією. Особливості використання культової монодії в партесній музиці. Зближення партесної музики зі світською музикою. Використання пісенних і танцювальних народних джерел, міської побудової музики (кантів).

Прояв ранньобароккових тенденцій у музичному мисленні партесного концерту. Домінування в ньому музичного начала і музичних закономірностей. Особливості співвідношення слова і музики. Перехідні тенденції в музичній стилістиці: поєднання модальних і тональних ознак з переважанням останніх ("бароккова функційна тональність" за визначенням Ю. Холопова), а також формотворенні: поряд з формами наскрізного типу з варіантно-варіаційними проростанням визрівання та форм рондо, дво- та тричастинної. Зародження процесу формування індивідуального тематизму, теми. Музично-риторичні фігури. Поєднання гармонічної та поліфонічної фактур як характерна особливість партесного концерту. Особливості поліфонії в партесному концерті (імітації, канони, фуговані епізоди).

Музично-теоретичні посібники з музичної грамоти, співу і композиції партесної музики. Зміст найдавніших теоретичних трактатів ("Что есть мусикия", "Наука всяя мусики"), "Грамматика музикальна" М. Дилецького як найдосконаліший і поширений навчальний посібник кінця XVII — початку XVIII ст. з теорії й практики партесної музики. Різні варіанти "Грамматики музикальної", її поширення в Центральній і Східній Європі. Зміст і основні розділи "Грамматики", розраховані на навчання як виконувати, так і композувати партесну музику (вивчення особливостей кінської квадратної нотаци, релятивного способу сольмізації, різних видів багатоголосся, композиційних засад творення партесної музики; рекомендації при навчанні дітей та ін.). Опова М. Дилецького на сучасну для його часу українську, польську, західноєвропейську музику різних жанрів (церковну, народну, вокальну й інструментальну). Новаторські риси його теоретичної системи: орієнтація на тонально-ладове мислення, темперований стрій. Нові музично-естетичні принципи М. Дилецького в "Грамматичі", що проявилася у визначенні суті музики (відкриття її емоційної виразовості), у наданні переваги

емоційно-музичному чинникові при формулюванні технічних засад композицій партесної музики, у рекомендаціях залучати світську музику до церковних творів, що відповідали ренесансній і барокковій естетиці. Значення "Граматики" М. Дилецького як теоретичної й практичної праці, що підсумувала досвід вітчизняної партесної музики і, спираючись на досвід європейської науки, піднесла теоретичну думку на новий рівень, внесла вагомий вклад у розвиток європейської науки; сприяла зростанню композиторського та виконавського професіоналізму в Східній Європі.

Музично-театральне мистецтво. Шкільна драма та її місце в освітньо-виховній системі. Середньовічні традиції в жанровій специфіці духовних драм (містеріях, міракліях, мораліте). Жанрова еволюція і виникнення на початку XVIII ст. драм на теми давньої історії ("Владимир" Феофана Прокоповича), національно-визвольної боротьби українського народу ("Милість Божія" невідомого автора). Бароккові риси в шкільній драмі (прояв у ній умовного відтворення змісту, алгоризму, принципів відображення, контрасту). Специфіка персонажної системи (поєднання з алгоричними і духовними персонажами національних героїв — козака, Богдана Хмельницького).

Роль музичного чинника у шкільній драмі. Труднощі при вивченні музики в шкільній драмі, пов'язані з відсутністю спеціальних нотних записів. Різні музичні жанри, що зустрічаються в драмах (спів хору, сольні номери, ансамблі, інструментальна музика, "балет"). Опора авторів шкільних драм на античні традиції при використанні хору в драмах. Різноманітні драматургічні функції хору в драмах. Введення до драм церковної музики та духовних кантів. Тісні взаємозв'язки між шкільною драмою і духовною музикою. Важлива роль музики в драмах, що дає підставу зарахувати шкільну драму до музично-театрального мистецтва. Кристалізація в шкільному театрі національної драми Нового часу.

Особливості інтермедій шкільних драм, введення до них народної і побутової музики. Театральні риси в хоровому творі на текст "Спочатку днесь", що дає можливість гіпотетично віднести його до інтермедій.

Вертеп. Дискусія щодо походження вертепу. Основні записи вертепу з XVIII ст.: Тісні зв'язки вертепу з різдвяною драмою. Тотожність драматургічної ролі музики у I частині вертепу з різдвяною шкільною драмою. Музично-інтонаційна єдність I частини вертепу. Схожі риси між I частиною вертепу й інтермедіями шкільних драм.

Музичні твори

Партесні твори з видань: Хрестоматія української доживотної музики. — К., 1974. — Ч. 1; Матеріали з історії української музики. Партесний концерт. — К., 1976; Дилецький М. Хорові твори. — К., 1981; Українські партесні мотети початку XVIII ст. — К., 1991.

Канти з видання: Український кант XVII—XVIII ст. — К., 1990.

Музика шкільної драми: нотний додаток до монографії Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII — першої половини XVIII ст. — К., 1993.

Музика вертепної драми з Хрестоматії української доживотної музики. — К., 1974. — Ч. 1.

Музикознавча література

Історія української музики. — К., 1989. — Т.1. — С. 171—193; 217—230; 403—427.

Герасимова-Персидська Н. Хоровий концерт на Україні в XVII—XVIII ст. — К., 1978; Герасимова-Персидская Н. Партесний концерт в історії музикальної культури. — М., 1983.

Герасимова-Персидська Н. Специфіка національного варіанту барокко в українській музиці XVII ст. // Українське барокко та європейський контекст. — К., 1991. — С. 211—224.

Герасимова-Персидська Н. Роль зв'язків хорової музики XVIII ст. з сучасним театром у демократизації музичного мистецтва // Укр. музикознавство. — № 9. — 1974. — С. 23—44.

Дилецький М. Граматика музикальна. — К., 1970.

Івченко Л. До питання про авторство кантів і псалмів // З історії української музичної культури. — К., 1991. — С. 47—52.

Козницький П. Спів і музика в Київській академії за 300 років її існування. — К., 1971.

Корній Л. Проблема зв'язку мистецтва в українській художній культурі XVII — першої половини XVIII ст. (шкільний театр і музичне мистецтво) // З історії української музичної культури. — К., 1991. — С. 37—46.

Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII — першої половини XVIII ст. — К., 1993.

Майбурова К. Глухівська школа півчлх XVIII ст. та її роль у розвитку музичного професіоналізму на Україні та в Росії // Укр. музикознавство. — № 6. — 1971. — С. 126—136.

Фильд Б. Київський музичний цех // Київ музичний. — К., 1982.

Цалай-Якименко О. Музично-теоретична думка на Україні в XVII ст: та праці М.Дилецького // Укр. музикознавство. — 1971. — № 6. — С.32—40.

Цалай-Якименко О. "Повість о пінії мусикійськом" — видатна пам'ятка вітчизняної музично-естетичної думки (середина XVII ст.) // Укр. музикознавство. — 1976. — № 11. — С. 51—71.

Додаткова

Білецький П. Українське мистецтво другої половини XVII—XVIII ст. — К., 1981.

Грицай М. Українська драматургія XVII—XVIII ст. — К., 1974.

Грінченко М. Історія української музики. — К., 1922.

Грушевський М. Ілюстрована історія України. — К., 1913.

Довгалецький М. Поетика (Сад поетичний). — К., 1973.

Прокопович Ф. Про риторичне мистецтво. Філософські твори. — К., 1979. — Т.1.

Софронова Л. Поетика славянського театру XVII—XVIII вв. Польща. Україна. Росія. — М., 1981.

Субтельний О. Україна. Історія. — К., 1991.

Українська література XVII ст. — К., 1987.

Українська література XVIII ст. — К., 1983.

Українська поезія. Середина XVII ст. — К., 1992.

Українське барокко та європейський контекст. — К., 1991.

Українське літературне барокко. — К., 1987.

Федас Й. Український народний вертеп. — К., 1987.

Харлампович К. Малороссийские влияния на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — Т. 1.

Хижняк З. Києво-Могилянська академія. — К., 1981.

Тема 5

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТ. (КЛАСИЦИЗМ)

Поєднання просвітницьких, класицистичних і барокових тенденцій в українській культурі цього періоду.

Діахронний і неоднаковий вияв просвітництва і класицизму в різних європейських країнах. Активний процес формування культури Нового часу в епоху Просвітництва в Східній Європі, зокрема в Україні.

Типологічно спільні тенденції цього процесу. Висування на перший план художньої функції мистецтва, посилення зв'язку ми-

стецтва з реальною дійсністю і внутрішнім світом людини. Утвердження нового ставлення митців до власної творчості як інтелектуальної власності, що виражалася в дотриманні авторської атрибуції; прагнення митців досягнути оригінальності в художньому мисленні. Активний процес формування національних композиторських шкіл у країнах Європи. Посилення тенденцій до національної самобутності мистецтва у композиторських школах країн Європи. Зростання зв'язку професійного мистецтва з народно-побутовим. Утвердження в музичному мистецтві нового музичного мислення, пов'язаного з класицистичним стилем.

Несприятливі умови розвитку української культури в умовах національного гноблення в західних регіонах українських земель і втрата автономних прав на сході (ліквідація Запорозької Січі). Репресивні заходи царської влади щодо української культури. Занепад мистецьких осередків в Україні і поява нових осередків творчості українських митців у Москві й Петербурзі; значення їхньої творчості для української та російської культур.

Зміни, що відбулися у громадській думці в Україні. Поширення просвітницьких ідей та їх специфіка в Україні (Г.Сковорода та ін.).

Відхід української літератури від давніх літературних жанрів і зародження нової української літератури на світській основі. Розквіт світської ліричної поезії, її зв'язки з фольклором; формування в ній слабо-тонічного віршування. Втілення в поетичній творчості Г.Сковороди його етичної теорії і вчення про людину.

Риси стилю рококо і класицизму в творчості українських скульпторів, художників, архітекторів, які працювали в Україні й Росії (Григорій Левицький, Дмитро Левицький, А.Лосенко, В.Боровиковський, І.Зарудний та ін.).

Фольклор. Особливості втілення гайдамацької тематики в історичних піснях. Міський фольклор. Українська народна пісня в російському середовищі в записках і опрацюванні українського музиканта В.Трутовського та Львова і Прага. Використання класичних стильових рис в обробці народної пісні.

Музична освіта і музичне життя. Збереження за Київською академією осередка музичної освіти в Україні: виховання музикантів-виконавців (співаків, диригентів, інструменталістів) і композиторів; відведення значної ролі хоровому співу. Поява нових осередків музичної освіти в Україні: відкриття спеціальних музичних класів у Харківському колегіумі, функціонування в ньому хору й оркестру. Короткочасне існування музичної академії в Кременчуці.

Особливості функціонування хорів, оркестрів, театрів у шляхетському середовищі; їх репертуар і роль у музичному житті. Відкриття у Харкові театру під керівництвом Г.Квітки-Основ'яненка.

Петербурзька придворна співоча капела як один з осередків музичної освіти та діяльності українських музикантів у Росії. Роль українських музикантів (співаків, диригентів, інструменталістів, композиторів) у розбудові російської музичної культури. Популярність української народної пісні, кантів, хорової музики в Росії. Використання українських народних пісень у російській комічній опері ("Мельник-чаклун, обманщик і сват" М.Соколовського, "Санкт-Петербурзький гостинний двір" В.Пашкевича та ін.).

Професійне музичне мистецтво. Суттєві зміни в традиційній галузі церковної музики. Трансформація хорового духовного концерту.

Поява світської течії у професійній музиці (пісня-романс, інструментальна музика, опера). Рецепція досягнень західноєвропейської музики класичного стилю в духовних і світських жанрах. Утвердження нового музичного мислення, пов'язаного з класичним стилем (функційно-гармонічної ладової системи; поява класичних форм й індивідуалізованого тематизму).

Церковна музика у творчості М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя. Загальна характеристика духовного концерту другої половини XVIII ст.:

- а) синтезування в духовному концерті рис різних стилів — барокового, класичного і сентименталізму;
- б) генетичний зв'язок духовного концерту з традиціями монодичного співу, партесного концерту;
- в) поєднання українських хорових традицій у концерті з впливом західноєвропейської музики;
- г) посилення в духовному концерті виразності музичних образів у передачі різних емоційних станів, поглиблення рис психологізму у розкритті образів;
- д) синтезування в духовному концерті особливостей різних жанрів (селянської та міської народної пісні, канта, інструментальної музики);
- е) прояв нового музичного мислення в духовному концерті (індивідуалізований тематизм, функційно-гармонічна ладова система, своєрідне втілення класичних форм).

Особливості духовного концерту в творчості М.Березовського. Історія вивчення біографії композитора та його творчості. Проблеми щодо творчої спадщини композитора. Становлення в його творчості

циклічного духовного концерту. Поєднання у творчості М.Березовського традицій, що йдуть від партесного концерту (співіснування імітаційно-поліфонічного викладу з акордовим, наскрізна барокова плинність у побудові частин, пісенно-декламаційна мелодика, близька до народної) та барокового мистецтва у цілому (про що свідчить розвинений поліфонічний сіль концертів), з яскравими ознаками нового класичного стилю (тонально-гармонічна ладова система, функційно-гармонічні принципи організації форми, використання мотивного розвитку). Особливості образного світу в духовних концертах М.Березовського — у лірико-драматичних, лірико-скорботних і активно-енергійних (близьких до героїчних) образах. Започаткування М.Березовським поєднання тематизму з народно-пісенною основою та класичної поліфонії. Своєрідність мелодики концертів М.Березовського, її глибока виразність при скупості і простоті музичних засобів. Значна роль гармонії у стилістиці композитора. Особливості побудови циклу в духовних концертах М.Березовського з притаманним для нього використанням принципу монотематизму.

Особливості духовного концерту в творчості Д.Бортнянського.

Історія вивчення біографії та творчості композитора; основні видання його творчої спадщини. Сильові риси духовного концерту в творчості Д.Бортнянського, у якому при збереженні певних ознак барокко домінуючим є класичний стиль. Барокові риси в концертах Д.Бортнянського (підкреслений панегіризм концертів; особливості формотворення: відсутність повторення тематизму і переважання плинності розгортання музичного матеріалу, поєднання гармонічної і поліфонічної фактури). Яскраво виражені класицистичні риси стилю хорових концертів (в особливостях мелодики, функційно-гармонічному ладовому мисленні з гіпертрофією кадансовості, в тонально-гармонічних засадах побудови частин, у чіткому синтаксичному розчленуванні частин; в особливостях побудови циклу, в якому помітні зв'язки з інструментальними жанрами).

Ексклюзія образної сфери в духовних концертах Д.Бортнянського від панегіричної та світло-ліричної (іноді з елементами галантності) до драматичної і філософсько заглибленої лірики в пізніх концертах. Різноманітні зв'язки концертів з міськими жанрами (кант, марш), галантними танцями (менует), українською та російською народною піснею.

Особливості духовного концерту в творчості А.Веделя.

Історія вивчення біографії та творчості А.Веделя. Проблеми, пов'язані з творчою спадщиною А.Веделя. Симбіоз у хоровому стилі

А.Веделя бароккових, класицистичних і сентименталістичних при переважанні класицистичних. Найяскравіший вияв у духовних концертах А.Веделя української національної самобутності, українського менталітету. Витоки музики А.Веделя в українській культовій монодії, партесному концерті, українських народних піснях різних жанрів (ліричних, лірико-епічних піснях, думах), кантах, міських піснях-романсах.

Національна своєрідність музики А.Веделя, що проявилася не тільки в цитатній схожості деяких його мелодичних зворотів з українськими народними піснями, а й у створенні композитором своєрідного наспівного стилю; в особливостях ліричної образності (домінуючої в його музиці) з відтінками елегійності або драматизованої лірики з підвищеною чутливістю (зародження рис сентименталізму).

Зв'язки концертів А.Веделя з партесним концертом (бароккові риси) у драматургічних особливостях (наскрізна бароккова плинність у побудові не тільки частин, а й циклу), у значній ролі діалогічного принципу, пісенно-декламативній мелодиці.

Нестабільність структури циклу як у кількісному відношенні (від тричастинних до семичастинних), так і в образному співвідношенні частин (існування поряд з циклами, що будуються на розвитку одного образу і контрастно-складових). Прояв майстерності А.Веделя у варіантному розвитку тематичного матеріалу. Значна роль тембрового чинника в драматургії концертів.

Різноманітність, багатство і яскрава виразність мелодики А.Веделя як головних елементів стилістики композитора. Посидання в мелодиці аріозного й інструментального начал; вітчизняних і західноєвропейських джерел. Особливості хорової фактури. Домінування в ній акордово-гармонічного викладу з тональним ладовим мисленням класицистичного стилю.

Продовження розвитку канта та зародження пісні-романсу. Друкований "Богогласник" (перше початківське видання 1790 р. та ін.) як пам'ятка духовних кантів, що фіксувала репертуар як давній, так і другої половини XVIII ст. Зв'язки кантів з польською, західноєвропейською культурою. Структура "Богогласника", пов'язана з церковним календарем. Значне місце рідвяних, богородичних і моралізуючих пісень. Питання авторства духовних кантів. Джерела кантів в українській культовій монодії та народно-пісенній творчості. Прояв нового музичного мислення (тональної ладової системи і формування класичних форм) у кантах "Богогласника".

Трансформація кантів з "Богогласника" в репертуарі лірників (пісальми). Зв'язки кантів "Богогласника" з театральним мистецтвом першої половини XVIII ст. і використання їх у театральному мистецтві XIX ст. (у "Наталії Полтавці" І.Котляревського).

Продовження традицій попереднього періоду в розвитку світського канта. Зародження в межах духовного і світського канта певних ознак жанру пісні-романсу.

Початковий етап жанру пісні-романсу, зразки якого дійшли до нас цього часу в незначній кількості. Кристалізація цього жанру в творчості Г.Сковороди (світло-ліричної та сатиричної образної сфер).

Формування характерних стилістичних рис пісні-романсу у вокальній ліриці Г.Сковороди (типових ліричних інтонацій, наспівної і декламаційної мелодики, симетричної музичної форми, функційно-гармонічної ладової системи).

Становлення жанру професійної інструментальної музики. Створення ужиткового репертуару інструментальної музики, призначеного для домашнього музикування: інструментальні обробки українських народних пісень і танців, варіації класичного типу на народні теми (В.Трутовського та ін.), а також високопрофесійні віртуозні варіації на основі українських народних пісень і танців (скрипкові твори І.Хандошкіна). Рецепція досягнень європейської інструментальної та симфонічної музики класицистичного стилю в творчості М.Березовського (соната для скрипки і чембало), Д.Бортнянського (клавірні сонати, квінтет до мажор № 2, концерт ре мажор для чембало з оркестром. Концертна симфонія сі-бемоль мажор Д.Бортнянського як один з перших творів українського композитора у симфонічному жанрі).

Українські народні джерела в "Українській" та інших симфоніях ("Російській" і "Польській") чеського музиканта Е.Ванжури, який працював у Росії. Відбиття в цих симфоніях тенденції посидання цитатного використання фольклору з традиціями класицистичного європейського симфонізму, що згодом будуть розвинуті в українській симфонічній музиці XIX ст. Особливості посидання народного і традицій професійного класицистичного музичного мистецтва на прикладі "Української" симфонії Е.Ванжури.

Оперна мистецтво. Перші вистави опер українських митців — М.Березовського та Д.Бортнянського в Італії. Проблеми збереження і видань оперної спадщини цих митців. Рецепція досягнень італійського оперного мистецтва класицистичного стилю в операх М.Березовського ("Демофонт") і Д.Бортнянського ("Алкід", "Кре-

онт", "Квінт Фабій"). Характерні риси жанру опери-серія в "Демофонії" М.Березовського. Реформаційні тенденції в опері-серія "Алкід" Д.Бортнянського. Традиційні й новаторські риси в характеристиці дійових осіб й драматургії твору (симфонізація опери та ін.).

Своєрідне втілення традицій французької комічної опери в трьох операх Бортнянського ("Свято синьйори", "Сокіл", "Син-суперник"), що були поставлені в Росії. Симбіоз у цих операх італійського й французького стилю з індивідуальними стильовими особливостями композитора.

Музичні твори

Обробки українських народних пісень зі збірок Трутовського і Львова та Прача.

Хорові духовні концерти М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя.

Духовні та світські канти (з "Богогласника" та ін. зб.), пісні-романси Г.Сковороди.

Камерно-інструментальна музика М.Березовського (соната для скрипки і чембало), Д.Бортнянського (Клавирні сонати, квітет до мажор, 2-й концерт ре мажор для чембало з оркестром, концертна симфонія сі бемоль мажор); І.Хандошкіна (скрипкові варіації на теми українських народних пісень — "Косарі" та ін.).

"Українська", "Російська", "Польська" симфонії Е.Ванжури.

Оперна творчість М.Березовського (уривки з опери "Демофонт"), Д.Бортнянського ("Алкід", уривки з опер "Сокіл", "Свято синьйори", "Син-суперник").

Музикознавча література

Історія української музики. — К., 1989. — Т.1. — С.194—217, 217—230; 250—252; 295—316; 344, 380—381, 386—389, 395—399, 428—433.

Боровик М. Про впливи народної пісні на мелодику А.Веделя // Укр. музикознавство. 1971. — № 6.

Гусарчук Т. Відродження // Музика. — 1989, — № 5.

Іванов В. Дмитро Бортнянський. — К.: Музика, 1980.

Рыцарева М. Композитор Бортнянский. — Л., Музыка, 1979.

Рыцарева М. Композитор М.Березовский. — Л.: Музыка, 1983.

Гордійчук М. Зародження української симфонічної музики // Укр. музикознавство. — 1971. — № 6.

Шеффер Т., К.Черпухова К. Нотозібрання Розумовських з фондів ЦНБ АН УРСР — цінний документ музичної культури України XVIII ст. // Укр. музикознавство. — 1971. — № 6.

Щербинін Ю. Віля джерел музичної освіти в Харкові // Укр. музикознавство. — 1971. — № 6.

Шреер-Ткаченко О.Я. Григорій Сковорода — музикант. — К.: Муз. Україна, 1972.

Додаткова література

Сковорода Григорій. — К.: Наук. думка, 1983.

Українська література XVIII ст. — К.: Наук. думка, 1983.

Тема 6

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ХІХ СТ. (РОМАНТИЗМ)

Романтизм як загальноєвропейський напрямок у ХІХ ст. Асинхронність його існування і неоднаковий його вияв у різних національних культурах Європи та різних видах мистецтв. Зародження в мистецтві романтичного напрямку. Різноманітні течії романтизму і прояв у слов'янських країнах, зокрема в Україні, "фольклорного" (або "народного") романтизму.

Типологічно спільні риси європейського романтизму. Посилення інтересу до людини, її внутрішнього світу, возвеличення людини; прагнення митця до вираження свого духовно-емоційного світу, що сприяло зростанню суб'єктивно-ліричного начала у мистецтві. Показ у романтичному мистецтві незадоволення особистості дійсністю; протиставлення ідеального і реального. Домінування лірики і розвиток емоційного начала. Розуміння мистецтва як вільного самовираження митця. Злиття автора з героєм твору. Історизм як одна з важливих рис романтичного світосприйняття. Зв'язок романтизму зі зростанням національної самосвідомості, втілення національної ідеї в різних культурах ("національне відродження" країн Східної і Центральної Європи). Активний процес формування і розвитку національних шкіл. Надавання романтиками пильної уваги національній самобутності мистецтва. Особливості підходу романтиків до проблеми народності, фольклору. Усвідомлення визначної ролі фольклору у створенні національної самобутності мистецтва.

Найяскравіший вияв романтизму в музичному мистецтві. Спільні риси у різних національних культурах у романтичній об-

разній системі (домінування багатогранної лірики, значна роль фантастики, поетизація народних образів, виділення героїко-романтичної сфери), в особливостях жанрів (значна роль мініатюр, поем, балад, романтичних варіацій, поетизація народних танців та ін.), в особливостях тематизму (важлива роль пісенно-ліричного тематизму, тісні зв'язки з народними жанрами); в особливостях формотворення і композиціях (значна роль варіаційно-варіантного розвитку, прагнення до вільних форм, наскрізного розвитку, монотематизму, лейттем тощо), у романтичній стилістиці (особлива виразовість мелодики, розвиток гармонії у напрямку до хроматизації та колористики тощо).

Музична культура перших десятиліть XIX ст.

Колоніальні умови розвитку української культури внаслідок перебування українських земель під тінню двох імперій: царської Росії та Австро-Угорської монархії. Репресивні заходи російського царату щодо українського народу та його культури. Зародження в середовищі інтелігенції демократичних поглядів, що виявилися в інтересі до народного життя і побуту, історії, фольклору. Відстоювання передовими діячами української культури цього часу прав на існування української мови, словесної творчості цією мовою. Несприятливі умови розвитку української культури, що позначилися на недостатньому розкритті її можливостей у різних галузях мистецтва (деякій провінційності українського мистецтва, зокрема музичного). Разом з тим важливість перших десятиліть XIX ст. у кристалізації нових тенденцій, зародженні нового етапу розвитку мистецтва. Утвердження в цей час культури Нового часу, становлення якої відбулося в попередні епохи, з домінуванням світських жанрів в усіх галузях мистецтва, наближення його до реального життя. Зародження тенденції національного відродження, що засвідчується такими явищами:

1. Започаткування процесу піднесення і культивування народної мови. Початок розвитку української літератури та мови на народній основі (І.Котляревський, М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький, Г.Квітка-Основ'яненко та ін.). Народна мова в основі музичних жанрів — музично-драматичних творів І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, пісень-романсів.

2. Звертання до національної історії: виникнення історичних праць ("Історія Русов", чотиритомна "Історія Малоросії" М.Вантисш-Каменського, п'ятитомна "Історія Малоросії" М.Маркевича). — історична тематика в історичному портреті, в картинах народної

течії живопису, в романтичній поезії (образи козака, бандуриста, національних героїв у А.Метлинського, М.Шашкевича), у музичному фольклорі.

3. Захоплення фольклором, його збирання, видання, музичні обробки.

Започаткування демократичних тенденцій у професійному мистецтві.

Зародження в різних галузях мистецтв інтересу до втілення образу простої людини з народу як позитивного героя з виділенням найкращих якостей. Селянські образи у музично-драматичній творчості І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, живописних картинах В.Тропініна, піснях-романсах. Прагнення митців наблизитись до образу; риси стилізації під народну пісню в романтичній поезії, опері "Наталка Полтавка" І.Котляревського, піснях-романсах.

Тісний зв'язок різних галузей мистецтв з романтичною естетикою при взаємопроникненні рис різних стильових напрямків (класицизму, сентименталізму та романтизму). Класицистичні риси в портретах І.Бугаєвського-Благодарного, сентименталістські — в портретах В.Боровиковського та анонімних авторів. Взаємопроникнення рис різних стилів у "Наталці Полтавці" І.Котляревського. Притаманність цієї тенденції музичному мистецтву.

Прояв типологічно спільних для різних галузей мистецтв романтичних рис: прагнення національної своєрідності в мистецтві й звертання до фольклору; поетизація народного образу і втілення його з елементами ідеалізації; відведення значної ролі емоційного чинника у втіленні образу.

Музичне життя й освіта. Подальше існування традиційних осередків музичного виконавства й освіти (при церквах, у шляхетському середовищі, діяльність українських музикантів у Петербурзькій співочій капелі). Закриття Київської академії (1817 р.); що негативно позначилося на всій українській культурі, зокрема музичній. Відкриття Київської духовної академії (1819) та її новий статус; станове обмеження студентського контингенту; сувора регламентація (Синодом) церковного репертуару хорового виконавства, що гальмувало музично-творчий процес.

Поява нових осередків музичного виконавства й освіти, пов'язаних з утвердженням культури Нового часу, зокрема процесами демократизації музичного життя, переборення станової замкненості. Музична освіта і виконавство в Харківській гімназії, університеті, Ніжинському лицейі та ін.

Значна роль театрів у розбудові національної культури. Початковий етап становлення національного театру. Виникнення театру в Харкові (кінець XVIII ст.), Полтаві (початок XIX ст.). Діяльність в цих театрах Г.Квітки-Основ'яненка (Харків), І.Котляревського, М.Щенкіна (Полтава). Створення українського театрального репертуару переважно музично-драматичного жанру. Знайомство українського глядача з російською та західноєвропейською драматургією. Поширення в театральному житті аматорських (часто мандрівних) труп у Києві та інших містах. Значне місце в їхньому репертуарі різнонаціональних музично-драматичних творів, зокрема опери (І.Котляревського, М.Соколовського, О.Тітова, К.Курпінського, Л.Керубіні, Д.Россіні та ін.). Гастрольні вистави театральних труп в Україні, зокрема італійської трупи (вистави італійської опери).

Поширення камерних домашніх концертів інтелігенції. Виникнення різнонаціональних музичних товариств у Львові: "Музичне товариство св. Цецилії", "Товариство сприяння музиці". Участь чеських і словацьких музикантів у музичному житті Львова, Перемишля (А.Нанке та ін.). Виникнення українського хору в Перемишлі, музичної школи, що сприяло формуванню композиторської так званої перемиської школи.

Музична фольклористика. Становлення української музичної фольклористики. Збирання фольклору, його видання і композиторське опрацювання як типологічно спільне явище для багатьох європейських культур епохи Романтизму. Перші збірники (словесні й музичні) записів українських народних пісень (М.Цертелєва, М.Максимовича, Г.Максимовича-Аляб'єва, М.Маркевича, Залеського-Ліпінського). Розвиток у цей період аматорсько-прикладного напрямку фольклористики. Призначення збірників для задоволення потреб аматорів фольклору. Особливості складу збірників (видання переваги фольклору, що найшов поширення у міському середовищі, а також ліричним жанрам). Використання класицистичної стилістики в гармонізації народних пісень. Прояв естетичних засад, характерних для романтиків в осмисленні народної пісні в статті М.Гоголя "Про малоросійські пісні" (1833). Естетичний підхід до фольклору, що виявився у захопленні українською народною піснею, в якій вбачалося втілення ментальності народу, його характеру, побуту, історії тощо.

Професійне музичне мистецтво. Початок нового етапу розвитку музичного мистецтва, пов'язаного з домінуванням у ньому світської

течії і становленням українського національного музичного стилю на народній основі. Прояв у музичному мистецтві естетичних принципів, характерних для течії "народного" романтизму. Свідоме прагнення митців досягнути національної своєрідності в музиці й звертання для цього до фольклору. Характерне для цього періоду цитатне його використання або стилізація під народно-пісенні й танцювальні форми. Романтична поетизація народних образів і зародження реалістичної конкретності. Засвоєння досягнень класицистичної та романтичної європейської музики і поєднання цих традицій з українським фольклором.

Пісня-романс як один з головних жанрів романтичної музики. Значне місце цього жанру в українському музичному мистецтві, його поширення в міському середовищі, залучення до інших жанрів (театрального мистецтва, інструментальної й симфонічної музики).

Дві тенденції у формуванні й розвитку цього жанру: 1) модифікація селянської ліричної пісні в міському середовищі; 2) виникнення композиторських творів у жанрі пісні-романсу (А.Варсицький та ін.), більшість з яких залишилася анонімною. Записи пісень-романсів у збірниках народних пісень перших десятиліть XIX ст. (Максимовича-Аляб'єва, Залеського-Ліпінського та ін.) та пізнішого часу (збірники Л.Єдлічки, А.Коціпінського).

Особливості романтичної поезії, на основі якої створювалися пісні-романси (М.Петренко, В.Забіла, О.Афанасьєв-Чужбинський, А.Метлинський та ін.). Значне місце в ній любовно-ліричної тематики, типових романтичних мотивів (смуток, туга, незадоволеність), характерних для українського мистецтва романтизованих народних персонажів (селянська дівчина, яка тужить за коханим; козак, який нарікає на свою долю тощо), значне місце образів природи, тісно пов'язаних із почуттям людини.

Характерні емоційно-образні й стилістичні риси пісень-романсів. Підвищена емоційність при розкритті переживань особистості. Яскравий мелодизм. Тісні зв'язки пісень-романсів з селянською ліричною піснею (ліризм, простота, мелодійність, використання характерних мелодичних зворотів). Українсько-російські взаємозв'язки у жанрі пісні-романсу. Традиції української пісні-романсу в творчості М.Глинки ("Гуде вітер", "Не щибечи, соловейко" на слова В.Забіли). Використання стилістичних українських пісень-романсів (характерних мелодичних зворотів) у творчості Аляб'єва.

Музично-театральне мистецтво. Зародження жанру національної опери Нового часу в творчості І.Котляревського ("На-

талка Полтавка", "Москаль-чарівник"), Г.Квітки-Оснот'яненка ("Сватання на Гончарівці"). Типологічно спільні тенденції в становленні української національної опери цього періоду і російської комічної опери другої половини XVIII ст. (опера "Мельник" Аблесімова-Соколовського та ін.), польської опери XVIII ст. (опера Камінського "Ощасливлена біднота") та чеської 20-х років XIX ст. (Ф.Шкroup "Дратар"). Використання народної мови, народних образів, народних пісень і танців, схожості в любовних ситуаціях, що має місце в цих операх. Спільності в драматургії жанру: поєднання діалогів із закінченими музичними номерами (розвиток традицій шкільної драми, а також орієнтація на французьку комічну оперу та зінціпіль).

"Наталка Полтавка" І.Котляревського — перша українська національна опера. Жанрова специфіка твору і драматургічна роль музики в ньому. Характеристика музичного матеріалу, його джерела. Фіксація музичного матеріалу опери в збірниках народних пісень А.Барсицький — автор окремих музичних номерів опери. Музичні редакції опери (А.Едлічки, О.Марковича, М.Васильєва, М.Лисенка). Особливості втілення народної сфери. Поєднання реалістичних рис з сентименталістично-романтичними.

Симфонічна й інструментальна музика. Становлення національної симфонії та інструментальної музики. Особливості поєднання народних джерел з традиціями західноєвропейської класицистичної, сентименталістсько-романтичної стилістики. Розкриття цих особливостей на прикладі симфонії невідомого автора початку XIX ст.

Відбиття двох тенденцій у розвитку інструментальної музики:

1. Рецепція досягнень ранньоромантичної європейської музики, що втілилися в романтичних мініатюрах (ноктюрнах, вальсах, полонезах, скотсезах, мазурках та ін.) фортепіанної творчості О.Лизогуба, І.Льєнка, А.Данилевського та віолончельній сонаті І.Лизогуба. Характерні риси романтичної образності, стилістики та формотворення в цій групі творів. 2. Поєднання традицій європейської романтичної стилістики з народнопісненими джерелами. Зародження романтичних варіацій на українську народну тему (Й.Витвицький, О.Лизогуб) та віртуозного інструментального стилю. Трансформація фольклорного образу в як романтичної поезитизації.

Музичні твори

Обробки народних пісень у збірниках Максимовича-Алябєва, Залеського-Ліпінського та ін.), пісні романси першої половини XIX ст. (анонімні, А.Барсицького та ін.).

Музично-драматичні твори: "Наталка Полтавка" І.Котляревського, "Сватання на Гончарівці" Г.Квітки-Оснот'яненка.

Інструментальна музика: фортепіанні твори О.Лизогуба, І.Льєнка, А.Данилевського, Й.Витвицького; віолончельна соната І.Лизогуба, скрипкові варіації на українські теми Г.Рачинського.

Симфонія невідомого автора початку XIX ст.

Музикознавча література

Історія української музики — Т.І. — С.266—274; 299—301; 313—315. 337—343, 346—352, 367—371, 391—393.

Гоголь Н.В. О малороссийских песнях // Н.В.Гоголь о литературе: Избранные статьи и письма. — М., 1952.

Грінченко М. Вибране. — К., 1958.

Загайкевич М. Музично-театральне життя першої половини XIX ст. // Київ музичний. — К., 1982.

Корній Л. До характеристики особливостей музики в "Наталці Полтавці" І. Котляревського // Творчість Івана Котляревського в контексті сучасної філології. — К., 1990.

Ляшенко І. Національне та інтернаціональне в музиці. — К., 1991.

Міклашевський Й.М. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII — першої половини XIX ст. — К., 1967.

Пархоменко Л. Хорова культура в першій половині XIX ст. // Київ музичний — К., 1982.

Ямпольский. Русское скрипичное искусство. — М. — Л., 1951.

Додаткова

Грушевський М. Люстрована історія України. — К., 1913.

Комаринець Т. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (проблеми національного й інтернаціонального) — Львів, 1983.

Рубан В. Український портретний живопис першої половини XIX ст. — К., 1984.

Субтельний О. Україна. Історія. — К., 1991.

Українські поети-романтики. — К., 1987.

Музична культура 40—60-х рр. XIX ст.

Активізація суспільно-політичного життя і нові тенденції в суспільній думці. Виникнення в 40-х рр. нової верстви демократичної української інтелігенції (серед них — історики, етнографи, письменники та ін.), яка відстоювала національні й соціальні інтереси народу. Об'єднання деяких представників цієї інтелігенції в середині

40-х рр. у тасмне товариство — Кирило-Мефодіївське братство, яке висунуло першу українську політичну програму й накреслило основні лінії українського національного відродження.

Значний вплив на пробудження національної свідомості й активізацію соціальної боротьби українського народу “Кобзаря” Т.Шевченка (перше петербурзьке видання 1840 р.). Виникнення українського народницького руху і його зв'язки з російським. Поява у Петербурзі (кінець 50-х рр.) центру українського національного руху і народництва (діяльність українського товариства “Громада”, видавництва, яке друкувало твори П.Куліша, Т.Шевченка та ін.; друкування журналу “Основа”). Реформа 1861 р. в Росії і зростання народницького руху в Росії й Україні. Заснування в 60-х роках в Україні культурно-освітніх організацій “Громад” (Київ, Полтава, Чернігів, Харків), їх роль у процесі розвитку національної культури.

Гальмування розбудови української національної культури російським царатом, консервативними колами, що відбилося в циркулярі Валусва про заборону друкування українських книг (1863 р.).

Вплив революційних подій 1848—1849 рр. у Західній Європі, зокрема в Австро-Угорській імперії, на політичну і культурну ситуацію в Західній Україні. Створення першої української політичної організації Головна Руська Рада (1848 р.) Скасування в Галичині кріпацтва (1848 р.), перехід Австро-Угорської держави в конституційну монархію (1861 р.), що сприяло розширенню деяких прав українського народу на цій території. Активізація національного відродження в Галичині. Виникнення літературно-наукового товариства “Галицько-руська матиця”, товариства “Руська бесіда”, початок української преси (“Зоря Галицька”, “Правда”).

Вплив нових суспільних тенденцій на процес подальшої демократизації і гуманізації різних галузей мистецтв, яскравішого вияву в ньому національної специфіки.

Чільне місце в літературі, постаті Т.Шевченка. Вплив його творчості (література, живопис) на весь мистецький процес, у тому числі й музичний, другої половини XIX — початку XX ст. Зародження в його творчості соціально-політичної проблематики, відображення реального соціального і національного буття народу, реалістичних рис у втіленні народного характеру, його менталітету. Поява нових рис у фольклоризмі Т.Шевченка (глибоке знання фольклору і розвиток його образної системи та стилістики). Психологізація образів у творчості Т.Шевченка (література, живопис).

Стильова еволюція творчості Т.Шевченка (живопис: класицизм — романтизм — реалізм; літературна творчість: романтизм — реалізм) при характерному для поета поєднанні рис романтизму і реалізму. Прояв таких самих стильових тенденцій у живописній творчості інших митців (А. Мокрицький, Г.Сошенко та ін.), музичному мистецтві середини та другої половини XIX ст.

Музичне життя. Збагачення музичного життя новими формами, яскравий вияв ознак демократизації.

Розширення функціонування домашніх концертів у середовищі інтелігенції; виникнення музичних гуртків, аматорсько-професійних виконавських колективів. Відкриття перших філармонійних товариств (Київ, Одеса). Нове явище музичного життя — міські концерти: благодійні, на контрактових ярмарках. Виступи на цих концертах відомих артистів з різних країн (концерти Ф.Ліста в Україні, його твори на українські теми).

Функціонування на українських землях різнонаціональних музичних осередків. Німецькі й польські осередки у Львові (німецький та польський театр, консерваторія, хорове товариство “Лютя”), німецькі осередки у Чернівцях (“Співацьке товариство”, “Товариство сприяння музичному мистецтву”), німецьке співоче товариство і осередки російської культури в Києві: “Російське музичне товариство” (1863 р.), російська опера (1867 р.), музична школа при РМТ (1868 р.). Участь М.Лисенка у діяльності РМТ на його ранньому етапі. Відхід композитора від РМТ через його репресивні заходи щодо української культури.

Роль відзначених осередків у засвоєнні українською культурою досягнень Західноєвропейської, російської та польської культур і посилення зв'язків з цими культурами.

Складні умови функціонування українського музичного мистецтва, що концентрувалося переважно в хорових колективах. Роль музичних осередків Київського університету. Заснування студентами цього університету просвітницького товариства співів і музики (1859 р.). Виникнення студентського хору, входження в його репертуар українського фольклору. Початок виконавсько-диригентської діяльності М.Лисенка з цим колективом (з 1861 р.) Хорова діяльність П.Сокальського в Одесі. Організація хорових гуртків у гімназіях Західної України (Львів, Дрогобич, Перемишль). Заснування українського хору при товаристві “Руська бесіда” (Львів). Початок традиції влаштування концертів (з 1861 р.), присвячених пам'яті Т.Шевченка (Київ, Харків, Львів, Перемишль та ін.).

Продовження діяльності аматорських театральних труп в Україні. Український репертуар (твори І.Котляревського та ін.) у труні І.Штейна в Києві. Важлива роль гастролей трупи К.Шмідгофа в ознайомленні київського глядача з західноєвропейською (італійською, французькою) романтичною оперою (Дж.Россіні, Ф.Буальде, Ф.Герольда, Д.Обера та ін.). Виникнення українських театральних труп у Західній Україні (Коломия 1848, Перемишль 1848, 1849). Відкриття українського театру при товаристві "Руська бесіда" в 1864 р. Особливості репертуару театральних труп Західної України.

Музична фольклористика. Два напрямки в розвитку музичної фольклористики в 40—60-х рр. 1.Продовження аматорсько-прикладних традицій попереднього періоду в збиранні й виданні збірок народних пісень для потреб аматорів народної музики (збірки А.Маркевича, А.Єдлічки, С.Карпенка). 2. Перші спроби науково-етнографічного підходу до публікації народної пісні та її осмислення. Поява окремих ознак наукового підходу до публікації народної пісні в збірці А.Коціпінського. Нові погляди на фольклор у вступній статті А.Маркевича (1857 р.), у статті О.Серова "Музика південноруських пісень" (1861 р.). Усвідомлення необхідності правильного запису народної пісні та знаходження відповідної для неї стилістики; перші спроби теоретичного осмислення стилістики українського фольклору (Серов).

Професійне музичне мистецтво. Продовження і розвиток традицій попереднього періоду в подальшому формуванні різних жанрів світської професійної музики, у становленні українського національного стилю на народній основі. Активізація процесу звертання митців до народної тематики і народних образів, що втілюються з рисами романтизації; визрівання поряд з цим реалістичних елементів (опера С.Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм"). Домінування на цьому етапі (як і на попередньому) цитатного використання фольклору, стилізація під народно-пісенні й танцювальні жанри. Опора митців на міський фольклор з переважанням ліричних і танцювальних жанрів. Використання традицій європейської (західноєвропейських культур, польської, російської) романтичної музики (типової образної системи, жанрів). Співіснування в музичній мові композиторів фольклорного початку і традицій західноєвропейської класицистичної та романтично-романтичної стилістики.

Збагачення професійної музики новими образами й жанрами. Зародження патріотичної та соціально-політичної проблематики у

вокальних творах композиторів (на тексти Т.Шевченка, П.Чубинського).

Пісня-романс. Продовження романтичних традицій попереднього періоду в жанрі пісні-романсу. Зростання кількості авторських творів і їх професійної майстерності. Збагачення любовної лірики (в піснях-романсах М.Вербицького, С.Гулака-Артемівського, П.Сокальського) психологічними рисами; використання у її втіленні стилістики міської ліричної пісні. Перші спроби композиторської інтерпретації поезій Т.Шевченка (М.Маркевич, В.Заремба, П.Сокальський). Недостатня відповідність між специфікою народного образу в поезії Шевченка і музикою згаданих композиторів. Сентиментально-романтичні риси в музичній інтерпретації. Поява нової патріотичної тематики в солоспіві М.Вербицького на слова П. Чубинського "Ще не вмерла Україна" (згодом перекладеного для хору), який став українським національним гімном. Вплив традицій російського романсу першої половини XIX ст. на солоспіві М.Маркевича "Сирітка", П.Сокальського (на тексти російських поетів).

Музично-театральне мистецтво. Прояв характерних тенденцій розвитку музичного мистецтва в музично-драматичних творах М.Вербацького ("Підгір'яни" та ін.) та опері С.Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм". Продовження С.Гулаком-Артемівським в опері "Запорожець за Дунаєм" традицій українських опер початку XIX ст. (І.Котляревського) у змальованні народних персонажів (передусім ліричних); у використанні пісенно-романсового жанру, у драматургії опери (поєднанні розмовних діалогів з музичними номерами). Розвиток цих традицій у напрямку розширення народної образної сфери (гумористичні персонажі), зростанні ролі музичного чинника у створенні музичної драматургії пісенного типу. Романтичні риси опери "Запорожець за Дунаєм" у сюжетній фабулі, в особливостях втілення історичної тематики, у поетизації народних образів (Оксана, Андрій), в опорі на лексику жанру міської пісні-романсу в їх характеристиці, використанні народно-жанрового початку, у стилістиці орієнтальної лінії опери. Започаткування в опері "Запорожець за Дунаєм" тенденцій поєднання національних традицій з традиціями європейської опери.

Хорова музика. Продовження і розвиток традицій Д.Бортнянського у церковній музиці М.Вербицького. Поширення церковної музики Д.Бортнянського в Західній Україні.

Формування світської хорової музики у творчості М.Вербицького, І.Лаврівського. Кристалізація у творчості цих композиторів

різних видів хорової музики: лірики, танцювально-жанрових і епічно-розповідних творів. Поява в їх творчості нової громадянської тематики на тексти, що порушували національну та соціально-політичну проблематику (патріотичні пісні й кантата М.Вербицького "Заповіт"). Музично-стильові особливості втілення названих видів хорової музики. Поєднання національних традицій (народна лірична і танцювальна пісня, міська пісня-романс, старогалицька пісня) з традиціями німецької хорової пісні та класицистичної й сентименталістично-романтичної стилістикию.

Симфонічна музика. Продовження традицій симфонічної музики початку XIX ст. в увертюрах ("симфоніях") М.Вербицького. Відбиття в них романтичної естетики при значній ролі класичної стилістики і формотворення, що поєднується з фольклоризованим тематизмом (коломийки, ліричні пісні-романси).

Інструментальна музика. Продовження і розвиток традицій попереднього періоду у фортепіанній музиці. Подальший етап засвоєння традицій західноєвропейської, польської та російської романтичної музики і формування національної специфіки в українській фортепіанній музиці. Активне звертання композиторів до народних пісень у жанрах фортепіанних обробок (В.Заремба), варіаціях (Й.Витвицький, В.Заремба). Поетизація народних танців у фортепіанній музиці: коломийки (Й.Витвицький), шумки, чабарашки, польські й чеські танці (М.Завадський). Формування циклічних творів (думка і шумка) та великої форми (расподії М.Завадського). Поява програмних творів на українську тематику (баллада "Конашевич-Сагайдачний", "Українська колицьова", "Жалібний марш на смерть Т.Шевченка" Т.Безуглого та ін.).

Музичні твори

Пісні-романси М.Вербицького, С.Гулака-Артемівського, М.Маркевича, П.Сокальського.

Опера С.Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм", уривки з музично-драматичного твору "Підгір'яни" М.Вербицького.

Хорова музика М.Вербицького, І.Лаврівського.

Симфонічні твори М.Вербицького.

Фортепіанні твори В.Заремби, Й.Витвицького, М.Завадського, Т.Безуглого.

Музикознавча література

Історія української музики. — К., 1989. — Т.2. — С.38—60, 99—114, 187—190, 237—240, 262—266, 289—294.

Загайкевич М. М.Вербицький. — К., 1961.

Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. — К., 1960.

Каришева Т. Петро Сокальський. — К., 1978.

Кауфман Л. С.С. Гулак-Артемівський. — М., 1973.

Серов А.Н. Музыка южнорусских песен // Серов А.Н. Избранные статьи. — М. — Л., 1950. — Т.1.

Додаткова

Грушевський М. Люстрована історія України. — К., 1990.

Калениченко Н.Л. Українська література XIX ст. Напрямки. Тенії. — К., 1977.

Рубан В. Український портретний живопис другої половини XIX — початку XX ст. — К., 1986.

Субтельний О. Україна. Історія. — К., 1991.

Творчий метод і поетика Т.Шевченка. — К., 1980.

Українська музична культура другої половини XIX ст. (70-ті рр. XIX ст. — початок XX ст.)

Активізація національного і соціально-визвольного руху в цей період, що позначилося на різних галузях мистецтв. Зародження ідей наукового соціалізму в українському суспільстві (М.Драгоманов, І.Франко та ін.). Початок революційного руху, створення перших політичних партій у кінці XIX ст. Значне місце в політичному і культурному житті українського суспільства культурно-освітніх товариств: "Громад", "Просвіти", "Товариства ім. Т.Шевченка" (останнє — в Західній Україні), що об'єднували представників демократичної інтелігенції і серед них визначних діячів культури. Важлива роль у цьому процесі Київської Громади, в діяльності якої брав участь М.Лисенко. Складні умови розвитку культури внаслідок русифікаторської політики царизму в східному регіоні (Емський указ 1876 р.) та колонізаторської — в західному. Творчі контакти між українськими і російськими, українськими і польськими та іншими слов'янськими митцями, що сприяло взаємозбагаченню культур. Діяльність українських живописців у російському товаристві пересувних виставок, зв'язки М.Лисенка з композиторами "Могучей кучки".

Відстоювання діячами різних галузей культури національної самобутності мистецтва. Створення в цей період у музиці національного стилю на народній основі; яскравіший вияв національної самобутності в живопису, національному театрі.

Зростання зв'язку мистецтва з визвольним рухом: національна й соціальна проблематика в літературі (І.Франко, П.Грабовський, Леся Українка, М.Коцюбинський та ін.), у музиці (П.Сокальський, І.Воробкевич, А.Вахнянин, М.Лисенко, С.Людкевич та ін.). Збагачення традиційної селянської тематики і селянських образів соціально-психологічним аналізом у літературі (І.Франко, І.Нечуй-Левцький, Панас Мирний та ін.). Поява реалістичних рис у втіленні народних образів у музиці (М.Лисенко, С.Людкевич, К.Стеценко, М.Леонтович), у портретному живопису (П.Мартинович, С.Костенко, І.Труш).

Розширення проблематики в мистецтві завдяки зростанню ролі лірико-психологічної та морально-філософської тематики, звертання до світової історії, античності, міфології і Біблії (І.Франко, Леся Українка, В.Стефаник, М.Коцюбинський, М.Лисенко, К.Стеценко, В.Сокальський).

Мистецькі пошуки в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. Посилення психологізму, ліризму, інтелектуального і філософського начал; звертання до алегорії, символіки, фантастики. Урізноманітнення форм і художніх засобів. Зростання емоційної виразності (музикальності) в поезії, живопису. Прагнення постів зблизитися з музикою, а композиторів — тонко передати в музиці поетичний текст. Колористичні пошуки в живопису, музиці.

Музичне життя і освіта. Утвердження в цей період професійного виконавства, публічних форм концертного життя. Складності виконання української музики через репресивні заходи щодо української культури в колоніальних умовах входження України в інші держави. Активізація хорового руху (організація хорів, хорових товариств у містах і селах), який відіграв важливу роль не тільки в культурному, а й суспільно-громадському житті. Диригентсько-виконавська діяльність М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка, П.Демуцького в Наддніпрянській Україні та А.Вахнянина, О.Нижанківського, Д.Синицького, Й.Вігшинського в Західній Україні. Досягнення в хоровому виконавстві високої професійної майстерності (продовження цих традицій в наступний період О.Козинцем та ін.).

Важлива роль у музичному житті, розвитку виконавства і творчості українських музикантів різнобічної діяльності українських мистецьких товариств, які проводили культурно-просвітницьку роботу: "Літературно-артистичне товариство", "Пресвіта", "Український клуб" (Наддніпрянина); хорові товариства "Боян", "Торбан" у Львові та інших містах. Активна участь музикантів у

цих товариствах (М.Лисенко, А.Вахнянин, С.Людкевич та ін.). Організація концертів, конкурсів, нотних видавництв.

Активний розвиток в Україні камерно-інструментального і камерно-вокального виконавства (М.Лисенко, С.Крушельницька, О.Мишута, М.Менцицький та ряд інших), здобуття деякими із західноукраїнських співаків світової слави. Поява нової тенденції в концертному житті — концертів кобзарів (Т.Пархоменка, Г.Хоткевича, М.Кравченка, І.Кучугури-Кучеренка).

Подальше функціонування різнонаціональних музичних осередків в Україні, що сприяло культурним взаємозв'язкам. Діяльність РМТ у Києві, Харкові, Одесі, Миколаєві; налагодження ним музичного життя цих міст (систематичні концерти, запрошення гастролерів), сприяння розвитку професійного виконавства, підвищенню естетичного виховання слухачів, знайомству з широким і різноманітним репертуаром російської та західноєвропейської музики. Виступи в Україні П.Чайковського, С.Рахманінова, О.Скрябіна, С.Танєєва та ін. Репресивні заходи адміністрації товариства щодо виконання української музики.

Діяльність польського товариства "Лютня" у Львові, його участь у концертах, де звучала українська музика (шевченківські та ін.).

Роль польських і німецьких музичних товариств і культурних установ, частих гастролей видатних композиторів і виконавців з багатьох країн Європи й Америки у зростанні музичного професіоналізму в Галичині й на Буковині. Діяльність Галицького музичного товариства (організація ним концертів камерної, хорової, симфонічної музики, ведення й утримання консерваторії); "Гармонія", "Лютні", "Ехо". Участь цих товариств в українських урочистостях, виконання ними української музики. Творчі зв'язки між членами польських і українських товариств.

Активний етап формування професійного національного театру. Роль у цьому процесі аматорських гуртків в Україні, професійних драматичних, що організовували у 80-х роках М.Старицький, М.Кропивницький та ін. Виникнення в Україні першого стаціонарного національного театру під керівництвом М.Садовського (1906—1920). Мистецько-естетичні засади корифеїв українського театру. Роль їх театральної діяльності в суспільно-громадському та мистецькому житті України. Високохудожній і професійний рівень вистав українських корифеїв. Особливості репертуару. Театр корифеїв як основний осередок виконання музичних творів українських

композиторів. Активізація театральної справи в Галичині. Створення "Українсько-руського драматичного товариства". Подальше функціонування театру при товаристві "Руська бесіда" у Львові. Збагачення репертуару оперними виставами М.Аркаса, М.Лисенка, а також С.Монюшка, В.Сметани та операми російських і західноєвропейських композиторів (Ш.Гуно, Дж.Верді, П.Чайковського та ін.).

Поява в цей період перших українських музично-освітніх закладів. Особливості різнобічної діяльності Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка у Львові (1903 р.), Музично-драматичної школи М.Лисенка (1904 р.), у Києві. Педагогічний склад; особливості системи освіти. Роль цих закладів у розбудові української культури. Функціонування в Наддніпрянській Україні музичних шкіл при РМТ (Київ, Харків), приватних навчальних закладів (С.Блауменфельда, М.Тутковського), польської консерваторії у Львові.

Музична фольклористика. Значні досягнення у цій галузі. Активізація формування наукових засад у збиранні й вивченні народної пісні. Значна роль товариств, що спеціально займалися проблемами фольклору, об'єднували діячів української культури в справі збирання і вивчення фольклору: Південно-західне відділення Російського географічного товариства на Наддніпрянщині та Етнографічна комісія Наукового товариства ім. Т.Шевченка в Західній Україні. Збиральницька робота М.Лисенка, Лесі Українки, К.Квітки, І.Франка, І.Колесси, Ф.Колесси, С.Людкевича, О.Роздольського. Три типи фольклорних видань: а) жанровий; б) територіальний; в) регіонально-жанровий. Поява перших записів фонографом (записи Й.Роздольського, О.Сластіона, Ф.Колесси), зокрема обрядового і епосу, багатоголосся (П.Демуцький, Є.Линьова).

Основні напрямки теоретичного вивчення фольклору в працях П.Сокальського, М.Лисенка, І.Франка, О.Петели, Ф.Колесси, С.Людкевича (питання генезису українського фольклору, суспільно-естетичної функції фольклору, дослідження жанрових особливостей (думи та інші жанри), стилістики, зокрема, ґрунтовне вивчення ритміки). Використання дослідниками порівняльного методу у вивченні українського фольклору.

Музикознавство. Становлення в цей період українського музикознавства. Проблеми української музики та її виконання на сторінках української преси "Київська старина", "Рада", "Артистичний вісник", "Світ". Початковий етап оцінки й вичерпний збір

часті М.Лисенка (О.Русов, П.Сокальський, І.Франко, Ф.Колесса, С.Людкевич та ін.). Тенденційний підхід деяких монархічних газет ("Киевлянин" та ін.) до питання української музичної культури. Перші праці з проблем дослідження історії української музики (П.Бажанський "Історія руського церковного пінія", дискусія І.Франка і С.Людкевича щодо творчості Д.Вортнянського та його ролі в українській музичній культурі. Порушення проблеми специфіки національного стилю в музиці та його діалектичне співвідношення з загальноєвропейським (С.Людкевич, Ф.Колесса та ін.), проблеми інтерпретації поезії Т.Шевченка в музиці (статті С.Людкевича). Питання російської музичної культури в музично-критичних нотатках і працях В.Чечотта, П.Сокальського, В.Сокальського та ін.

Музичне мистецтво у творчості композиторів — сучасників М.Лисенка

Подальший етап кристалізації національного стилю на народній основі. Переважання народної тематики, народних образів Сентименталістично-романтичні риси у втіленні народної сфери і поступова еволюція до появи реалістичних рис. Активне звертання до фольклору (здебільшого ліричних і танцювальних жанрів), введення до своєї творчості фольклорних елементів (характерних послівок, окремих ладових і ритмічних особливостей), поява композиторської творчості, наближеної до характеру і духу народних пісень (здебільшого ліричних і танцювальних). Роль сучасників М.Лисенка у розвитку різних музичних жанрів.

Музично-театральне мистецтво. Переважання в цьому жанрі музично-драматичних п'єс, що поєднували закінчені музичні номери з розмовними діалогами (традиції "опер" І.Котляревського) і загальмованість розвитку оперного жанру, обумовлене відсутністю в Україні оперного театру, де б могла звучати українська опера. Поява в творчості композиторів творів оперного жанру без розмовних діалогів (П. Сокальський, А.Вахнянин, М.Аркас), складності їх постановок.

Домінування в народній тематиці музично-театрального мистецтва любовно-ліричної сюжетної ситуації з розкриттям побутового або соціального конфлікту в музично-драматичних п'єсах І.Воробкевича, операх "Майська ніч" П.Сокальського та "Катерина" М.Аркаса, музика до "Назаря Стодола" П.Ніщинського.

Звертання до історичної тематики з переважанням у її втіленні любовно-ліричної лінії в операх "Куражо" А.Вахнянина й П.Сокальського "Облога Дубна".

Певня музично-театральних творів із громадсько-соціальною проблематикою в творчості В.Матюка: тема еміграції селян в Америку ("Наші поселенці"), рекруччина ("Інвалід").

Романтичні риси у музично-театральному мистецтві в особливостях використання фольклору (часте звертання до міської пісні-романсу, іноді селянської ліричної пісні); створення локального колориту в хорових сценах і використання характерних для романтичних опер обрядових сцен ("Купало" А.Вахнянина, "Вечорниці" П.Ніщинського), східних мотивів ("Купало" А.Вахнянина); пісенно-романсовий стиль у партіях головних героїв.

Переважання фонові функції хорів і перші спроби створення драматургічно активних хорових сцен, що втілюють народну сферу та героїчний образ народу (народні сцени в опері "Облога Дубна" П.Сокальської). Риси психологізації ліричного народного образу в партії Катерини з одноіменної опери М.Аркаса.

Хорова музика. Подальший розвиток патріотичної тематики в хоровій творчості В.Матюка ("До руської пісні", "Крилець"), І.Воробкевича "Задзвенімо разом браття"), А.Вахнянина ("Наша жизнь") в героїчній та ліричній образній сферах. Опера на традиції старогалицьких патріотичних пісень та на традиції творів М.Вербицького. Героїчні хори у творчості А.Вахнянина. Популярність хору норманнів "По морю, по морю" з музики до драми К.Устияновича "Ярополк" (1877 р.) А.Вахнянина з новим революційним текстом О.Колесси "Шалійте, шалійте, скажені кати". Особливості музичної інтерпретації поезії "Кобзаря" в творчості І.Воробкевича. Оцінка С.Людкевичем музичної шевченіани західноукраїнських композиторів цього періоду: Пошуки цими композиторами відповідності між поезією та музикою, найкращі їх досягнення (І.Воробкевич "Орні горять" та ін.)

Симфонічна музика. Українська симфонія М.Калачевського. Створення М.Калачевським національного характеру української романтичної симфонії лірико-жанрового типу. Втілення М.Калачевським з глибокою любов'ю, ніжно-ліричними емоціями помуттєлих загальнонаціонального образу України: картини української природи (шкільна лірика), народного селянського побуту, народних образів тощо. Особливості використання в симфонії фольклорних джерел. Послідились в симфонії об'єктивно-народного початку з суб'єктивно-авторським, що виникло внаслідок розвитку фольклорного матеріалу (трансформація фольклорних цитат). Відтворення композитором національної масштабності, ліричних і оптимістично-гумористичних рис національного

характеру. Рецепція досягнень у симфонії загальноєвропейської музики класичного й романтичного стилів, зокрема німецької романтичної музики (Мендельсон та ін.). Прояв класицистичних рис у побудові циклу, оркеструванні твору. Романтичні риси симфонії в яскравому вираженому лірико-емоційному настрої, тісному зв'язку з фольклорними джерелами, наспівно-танцювальному типі тематизму, особливостях драматургії симфонії (внутрішня замкненість окремих розділів, трансформація тематичного матеріалу), у музичній стилістиці (мелодиці, колористичних прийомах гармонії), прийомах розвитку (поєднання мотивного розвитку з секвенційним.)

Музичні твори

П.Ніщинський "Вечорниці", опери "Облога Дубна" (окремі сцени)

П.Сокальського, М.Аркаса "Катерина", "Купало" А.Вахнянина. Хорові твори І.Воробкевича, А.Вахнянина, В.Матюка. "Українська" симфонія М.Калачевського

Музикознавча література

Історія української музики. — К., 1989. — Т.2.

Білинська М. С.Воробкевич. — К., 1982.

Гордійчук М. М.Калачевський. — М., 1954.

Гриневецький І. А.К.Вахнянин. — К., 1961.

Каришева Т. Пєтро Сокальський. — К., 1978.

Людкевич С. Про композиції до поезії Т.Шевченка // Дослідження і статті. — К., 1976.

Людкевич С. Вокальна музика на тексти поезії "Кобзаря". — К., 1976.

М.Лисенко (1842—1912)

Історія вивчення біографії й творчості композитора.

Різнобічна діяльність М.Лисенка (громадсько-політична, музично-просвітницька, виконавська, педагогічна, фольклористика) як типове звище для передових українських митців і науковців цієї епохи (М.Драгоманов, І.Франко, Леся Українка, М.Коцюбинський та ін.). Основна спрямованість різнобічної діяльності на пробудження національної й соціальної свідомості народу, на розвиток не тільки музичної, й усіх галузей української культури (тісні контакти М.Лисенка з істориками, письменниками, етнографами, композиторами тощо). М.Лисенко як один з організаторів передових сил національного руху. Його активна участь в усіх громадських і куль-

турних акціях Київської "Громади", очолювання Ради старшин Київського українського громадського зібрання ("Український клуб"). Провідна роль М.Лисенка в організації всенародних свят-вшанувань Т.Шевченка, І.Котляревського, М.Старицького, І.Нечуя-Левицького. М.Лисенко як один з головних організаторів виконання української музики і музики інших слов'янських народів. Хорові концерти М.Лисенка, які мали не тільки художньо-естетичний, а й музично-просвітницький та політико-виховний вплив на слухача. Тісні контакти М.Лисенка з корифеями українського театру і його участь у створенні українського національного театру та його репертуару. Турботи М.Лисенка про підготовку національних кадрів. Діяльність М.Лисенка у Музично-драматичній школі.

Фольклористична діяльність М.Лисенка (збирання народних пісень, їх видання у вигляді композиторських обробок, теоретичні праці), що була спрямована на збереження українського фольклору та включення його у виконавську практику; на досягнення його специфіки при використанні у власній творчості. Започаткування М.Лисенком наукового етапу запису і вивчення українського фольклору серед українських музикантів. Оцінка фольклористичної діяльності М.Лисенка у праці К.Квітки "Фольклористична спадщина М.Лисенка" (К., 1930).

Естетичні й творчі принципи М.Лисенка, їх відбиття в епістолярній спадщині, фольклористичних працях і композиторській творчості. Рецепція М.Лисенком естетичних й творчих засад загальноєвропейського романтизму, Т.Шевченка, слов'янських національних шкіл (російської, польської, чеської та ін.). Демократичні засади його естетико-мистецьких принципів. Народність та національна самобутність як головні естетичні принципи творчості М.Лисенка. М.Лисенко про необхідність для українських композиторів глибокого вивчення життя, побуту, характеру народу (епістолярна спадщина). Нова якість втілення принципу народності у власній творчості: не тільки різнобічне зображення народної сфери, й відстоювання народних інтересів.

Підхід М.Лисенка до фольклору як одного з важливих джерел пізнання народу, багатого матеріалу для естетичної характеристики народу, невичерпного джерела композиторської творчості. Надання фольклорові важливої ролі у професійній музиці, у створенні національної самобутності. М.Лисенко про необхідність досягнення відповідності між фольклорною образністю й стилістикою та індивідуально-композиторським її втіленням. Виділення М.Лисенком

діалектичного співвідношення національного і загальноєвропейського начал як одного з головних питань творчості.

Стильові риси творчості М.Лисенка. Творчість М.Лисенка як новий етап розвитку національної музичної культури Нового часу. Створення М.Лисенком українського національного стилю на народній основі з використанням при цьому традицій попередників, які він значно розвинув і збагатив. Поява цього стилю внаслідок еволюції творчості композитора. Нова якість національного стилю в його творчості, зумовлена такими чинниками: введенням широкого кола народних жанрів (поряд з традиційними ліричними й танцювальними, обрядових, спічних, героїчних); відчуттям народного характеру; глибоким проникненням у фольклорну образність та її стилістику (переважно фольклор XVIII — першої половини XIX ст.); не тільки використання М.Лисенком різноманітних елементів фольклорної лексики (мелодичних зворотів, ладових, ритмічних, формотворчих особливостей), а й розвитком закладених у них можливостей; творче перетворення загальноєвропейських, переважно романтичних традицій (Мендельсон, Шуберт, Шуман, Монюшко, Шопен, Гріг, Глінка, Мусоргський, Рубінштейн, Римський-Корсаков), які поєднуються з національно-фольклорними.

Дві лінії в романтичному стилі М.Лисенка: а) фольклористична; б) індивідуалізовано-романтична. Притаманність кожній з них характерної образності й музичної стилістики.

Фольклористична лінія. Найбільш яскравий вияв у ній національного стилю на народній основі. Прояв цієї лінії в більшості творів М.Лисенка на тексти Т.Шевченка, М.Гоголя та ін. (камерно-вокальна, хорова і оперна творчість). Особливості тематики творів, що входили до цієї лінії, пов'язаних з проблемами народного життя, історією України (народно-побутова, любовно-лірична, соціально-політична, історично-козацька тематика). Близькість образної сфери цих творів з фольклорною. Втілення в музиці різних селянських образів. Значне місце в творчості композитора народних образів-типів селян ("жіноча" лірика), образу козака (спічно-героїчна сфера). Вплив шевченківської народної образності, особливостей використання Т.Шевченком фольклору на образну еволюцію творчості М.Лисенка у народній сфері: від романтизованих народних образів до появи в них реалістичних рис і ознак психологізації образу. Виникнення внаслідок стильової еволюції поєднання романтичних рис з реалістичними. Особливості використання фольклору в музичній стилістиці композитора у цій стильовій лінії: поступове роз-

ширення арсеналу музичних засобів, які черпав композитор у фольклорі до вільного оперування ним і зародження тенденції розвитку фольклорних музичних засобів у композиторській творчості. Піднесення народного до високого професійного рівня. Формування в цій групі творів нової якості національної стилістики, що виникла внаслідок синтезу народно-національного та загальноєвропейського. Особливості мелодики, гармонії цих творів: поєднання народно-модальної ладової системи з тональною (класицистичного і романтичного стилів), характерні риси поліфонії: поєднання народно-нідголоскової поліфонії з класичною поліфонічною фактурою (імітації, фуга та ін.).

Індивідуалізовано-романтична стильова лінія. Зв'язок цієї лінії з типовою загальноєвропейською романтичною тематикою (любовно-лірична, пейзажна, тема неволі, самотності особистості, митця та ін.). Засвоєння композитором загальноєвропейських романтичних жанрів, форм, стилістики (фортепіанна, камерно-вокальна, частково оперна творчість), свідоме наближення до стилю окремих композиторів ("Експромт у стилі Шопена" та ін.). Опосередковані зв'язки творів цієї стильової лінії з фольклором і еволюційні процеси у формуванні індивідуалізованого початку. Романтичні риси в особливостях мелодики й гармонії, формотворенні цієї групи творів.

Розгляд особливостей обох названих стильових ліній на різних жанрах у творчості композитора. Еволюція музичних жанрів у творчості М.Лисенка, піднесення їх на високопрофесійний європейський рівень і створення в них національної специфіки, що дало композитору можливість стати основоположником української національної музичної школи Нового часу.

Новаторські риси в різних музичних жанрах.

Обробки народних пісень (хорові, камерно-вокальні). Важлива роль цього жанру як "лабораторії" митця у шліфуванні національного стилю. Еволюційні тенденції у створенні відповідності між народною піснею (її образністю, стилістичними особливостями) і композиторським опрацюванням. Національні риси музичного стилю в ладо-гармонічних, поліфонічних і фактурних особливостях.

Хорова музика. Надання особливої ролі цьому жанрові, який мав не тільки естетично-художню, а й політичну і суспільно-виховну функцію. Створення в хоровій музиці образу народу. Нові риси у втіленні громадської тематики героїчній сфері (хори "На прю", "Вічний революціонер", кантати "Радуйся, ниво непелитая") та ліричній образній сфері (хор "Орися ж ти моя ниво", окремі

частини кантати "Радуйся ниво"). Поява в хоровій творчості М.Лисенка історичної тематики (козацька, гайдамацька теми), що ув'язувалася митцем із сучасними йому проблемами. Втілення цієї тематики в героїчній, епічній та лірико-драматичній образній сферах (хори "Наш отаман Гамалія", "Ой, нема, нема ні вітру, ні хвилі", кантата "Б'ють пороги"). Особливості використання М.Лисенком (вперше в українській музиці) народного епосу у творах з історичною тематикою.

Нові риси у пейзажній ліриці (хори "Ой, діброво, темний гаю", "Барвінок цвів"). Створення М.Лисенком нових в українській музиці хорових жанрів: хорової поеми, багаточастинної кантати, одночастинної кантати-поєми.

Камерно-вокальна творчість. Піднесення цього жанру в творчості М.Лисенка з аматорського рівня, що використовувалося переважно у домашньому музикуванні, до високопрофесійного (для концертного звучання).

Особливості втілення народної сфери в піснях-романсах на тексти Т.Шевченка: "шліфування" народних образів-типів, поява в них нових рис порівняно з попередниками, шукання відповідної національної стилістики. Розгляд цих особливостей на "жіночій" ліриці композитора, що втілювала широку гаму почуттів (переважно ліро-драматичних) жінок-селянок (сирота, вдова, покритка та ін.). Еволюційні тенденції у втіленні цих образів: від романтичної гостроти до появи в них рис психологізму та реалізму, що виявилось в особливостях стилістики й формотворення ("Ой, люлі, люлі", "Не тополю високою", "Ой, умер старий батько", "Ой, крикнули сірі гуси" та ін.). Зародження в камерно-вокальному жанрі історичної тематики (козацької й гайдамацької), що втілювалася в героїчній, героїко-епічній образності ("У неділю вранці рано", "Гомоніла Україна", "Гетьмани"). Особливості використання в історичній тематиці дум та історичних пісень.

Нова якість у втіленні громадянсько-патріотичної тематики в лірико-епічній та лірико-драматичній образній сферах ("Учітєся, брати мої", "Мені однаково").

Психологічне поглиблення образу в суб'єктивній, інтимній ліриці на слова Т.Шевченка. Прояв індивідуальних рис стилю в цій групі творів. Формування в творчості М.Лисенка нових жанрових різновидів: романсу-монологу, романсу-думи, романсу-балади, драматичної сценки.

Музично-театральне мистецтво. Створення М.Лисенком класичних зразків національної опери, її жанрових різновидів (історична

героїко-епічна опера, лірико-комічна, лірико-побутова, дитяча, опера-сатира, опера-мініатюра).

Особливості втілення творів М.Гоголя в операх М.Лисенка. Актуалізація національних проблем у інтерпретації повістей М.Гоголя.

Образ народу як один з головних у операх М.Лисенка. Вперше в українській музиці різнобічний показ цього образу з глибоким розкриттям народного характеру. Особливості його втілення в обрядових сценах (різдвяних та ін.), лірико-епічних, героїко-епічних, героїчних, гумористичних. Використання народних джерел і національні характерні риси національного стилю.

Центральне місце в операх М.Лисенка народно-хорових, драматургічно активних масових сцен з персоніфікацією хорових груп. Розгляд драматургічних особливостей народних сцен в операх М.Лисенка ("Різдвяна ніч", "Утоплена", "Тарас Бульба").

Заслуги М.Лисенка у створенні національного стилю речитативу (героїчного, ліричного, гумористичного), арій, аріозо, дуєтів. Особливості цих сцен у операх М.Лисенка.

Посаднання реалістичних рис у втіленні народного образу з романтичними (героїко-романтичний пафос у героїчних сценах "Тараса Бульби", романтичні риси у сфері народної лірики; співіснування двох стильових ліній: фольклористичної та індивідуалізовано-романтичної в "Тарасі Бульбі").

Національна специфіка в музичній драматургії опер, у якій поєдналися вітчизняні традиції: театралізованих народних обрядів; українського музично-драматичного театру (І.Котляревський, Г.Квітка-Основ'яненко, М.Кропивницький, М.Старицький та ін.) й загальноєвропейських: російської (насамперед історичних опер М.Глінки та М.Мусоргського), деяких прийомів західноєвропейської опери ("чарівної", великої опери, комічної).

Фортепіанна творчість. Досягнення високого художнього рівня та професійної майстерності в цьому жанрі. Збагачення фортепіанної музики новими образами, жанрами, формами. Відбиття у фортепіанній творчості процесу засвоєння загальноєвропейських романтичних традицій фортепіанної музики. Еволюційні тенденції у фортепіанній музиці: визрівання в ній національного стилю. Особливості прояву національного стилю у фортепіанній музиці: у трансформації традиційних романтичних жанрів в образному і стилістичному відношенні (ноктюрн, пісня без слів, расподія та ін.); цитатне і опосередковане використання фольклору; національна своєрідність у мелодії, ладо-гармонічних особливостях, ритміці, фактурі, формо-

творенні. Поглиблення і урізноманітнення ліричної сфери; поява нової для української фортепіанної музики героїчної та героїко-епічної образності з опорою на український епос (думи, історичні пісні).

Музичні твори М.Лисенка

Обробки українських народних пісень для хору та для голосу з фортепіано.

Опери: "Різдвяна ніч", "Утоплена", "Тарас Бульба".

Хорові твори, кантати.

Солоспіви на тексти Т.Шевченка та інших авторів.

Фортепіанні твори.

Музикознавча література

Архімович Л., Гордійчук М. М.Лисенко. — К., 1992.

Булат Т. Героїко-патріотична тема в творчості М.Лисенка. — К., 1965.

Булат Т.П. Микола Лисенко. — К., 1973.

Василенко З. Фольклористична діяльність М.В.Лисенка. — К., 1972.

Гордійчук М. Лисенко про народну пісню і народність у музиці. Фольклор і фольклористика. — К., 1979.

Курковський Г. Микола Віталійович Лисенко — піаніст-виконавець. — К., 1973.

Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні. — К., 1955.

Лисенко М. Про народну пісню і народність у музиці. — К., 1955.

Лисенко М. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая. — К., 1978.

Лисенко М.В. Листи. — К., 1964.

Микола Лисенко — борець за народність і реалізм у мистецтві. — К., 1968.

М.В.Лисенко у спогадах сучасників. — К., 1968.

Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії. — К., 1973.

Українське музикознавство. — К., 1990. — № 27.

Музичне мистецтво кінця XIX — початку XX ст. (до 1905 р.).

Початок у цей період творчості нової плеяди українських композиторів — послідовників М.Лисенка (М.Леонтович, К.Стеценко,

Я.Степовий, С.Людкевич, Д.Січинський, О.Нижанківський, Г.Топольницький). Засвоєння ними Лисенківських традицій, зокрема оволодіння особливостями національного стилю на ранньому етапі своєї творчості: в обробках народних пісень (М.Леонтович. Обробки народних пісень з Поділля 1903 р.) у хорових і камерно-вокальних творах К.Стеценка (хори "Бурлака", "Могила", "Рано-вранці новобранці", романс "Плавай, плавай, лебедонько"), Я.Степового ("Із-за гаю сонце сходить"; "Ой, три шляхи широкі") Г.Топольницького (кантата "Хустина", хор "Три шляхи"), Д.Січинського (кантата "Лічу в револі"), О.Нижанківського (хор "Гудяли"), С.Людкевича (обробки народних пісень та ін.).

Поява в творчості М.Лисенка і його послідовників нових тенденцій та стильових рис. Подальший етап розвитку національного стилю з яскравішим виявом індивідуального композиторського начала. Вияв цих тенденцій у жанрі обробок народних пісень на пізньому етапі творчості М.Лисенка та розвиток їх у творчості М.Леонтовича, К.Стеценка, С.Людкевича.

Започаткування М.Лисенком у цей період нового етапу розвитку української духовної музики з яскраво вираженою національною специфікою, що знайшла розвиток у духовних творах М.Леонтовича, К.Стеценка, П.Демуцького, О.Кошиця. Три жанрові різновиди духовних творів М.Лисенка: 1. Хорові обробки духовних кантів з Богогласника (або псалм із записів П.Демуцького): "Пречиста Діво, мати Руського краю", "Хрестним деревом". 2. Твори на тексти церковної гімнографії: Херувимська, різдвяний кондак "Діва днесь пресущественного раждаєт", 138 псалма Давида "Куди піду від лица Твого". 3. Духовний гімн на слова О.Кониського "Боже великий, єдиний". Переважання величної, умиротвореної ліричної образної сфери в духовних творах М.Лисенка, відбиття в ній ліричних рис української ментальності. Використання в духовній музиці М.Лисенка деяких традицій старовинної української церковної музики (елементів давніх церковних наспівів, трансформація кантових мелодій) і яскравий вияв у ній національного стилю композитора (у ладогармонічних особливостях, формотворенні, композиції).

Ще більше зближення оригінальної творчості композиторів з громадсько-політичними проблемами, виникнення творів політичного спрямування. Подальше звертання до соціальної тематики і зростання ролі національно-патріотичної теми. Характерні особливості у втіленні цієї тематики. Підвищення емоційного тону, посилення героїчної сфери (романтично-піднесена героїка). Маршові хорові

пісні у творчості М.Лисенка "Гей, за наш рідний край" на слова В.Самійленка, "Три тости" на слова О.Олеся, "Вічний революціонер" на слова І.Франка. Переінтонування в них поряд з козацькими піснями, сучасних революційних пісень. Розкриття національно-патріотичної тематики через алегоричні й символічні образи (хори М.Лисенка "Ой, що в полі за димове" на слова І. Франка, "Три менти" на слова О.Олеся), біблійні образи (хор М.Лисенка "Давидів псалом" на слова Т.Шевченка), через лірико-драматичні переживання особистості (романс М.Лисенка "В грудях вогонь"). Особливості втілення громадсько-політичної проблематики у творчості К.Стеценка (хори "Сон", "Прометей", "Содом"), Я.Степового (романс "Степ").

Кантата-симфонія С.Людкевича "Кавказ" на слова Т.Шевченка (початок написання 1902 р.) як один з найвизначніших творів української музики початку ХХ ст., втілює національно-патріотичну тематику. Новаторство композитора у втіленні цієї тематики не тільки в рамках української культури, а й європейської в цілому. Розвиток С.Людкевичем драматургії циклічних кантат М.Лисенка і створення кантати з симфонічним розвитком, рівноправністю хорової та симфонічної партій. Концентрація в кантаті-симфонії найхарактерніших тенденцій розвитку української музики початку ХХ ст. Піднесення героїчного начала (героїко-романтичний пафос), поглиблення й урізноманітнення народно-ліричної образної сфери, поява гротескно-сатиричних образів. Особливості поєднання в кантаті-симфонії народно-національного начала з традиціями загальноєвропейського пізньоромантичного стилю.

Втілення соціально-національної проблематики через античні образи в комічній опері-сатирі М.Лисенка "Енеїда". Прояв в опері двох стильових ліній: у характеристиці троянців і богів Олімпу. Особливості втілення героїки (троянці), різнопланової лірики (Дідона, Дідона й Еней, Венера). Новаторські риси опери в зображенні сатиричних образів (боги Олімпу). Прояв еволюційних тенденцій оперної творчості М.Лисенка в цій опері (у характеристиці персонажів, драматургії опери). Продовження сатиричної лінії у творчості послідовника М.Лисенка, К.Стеценка (романс "Цар Горох" на слова В.Самійленка).

Зростання інтересу композиторів до внутрішнього "мікрокосмосу" людини і через це виділення ліричного, суб'єктивно-особистого начала. Розквіт лірики (пейзажної, інтимної) в останній період творчості М.Лисенка (романси, ансамблі на слова Г.Гейне, І.Франка,

С.Надсона, Лесі Українки, Дніпрові Чайки, О.Олеся, М.Вороного; хори на тексти Т.Шевченка). Психологізація ліричного образу. Домінування деталізованого і тонкого відтворення в музиці поетичного тексту. Збагачення музичної стилістики. Надання переваги наспівно-декламаційній мелодії, зростання виразності гармонічного чинника з використанням колористичних прийомів.

Зародження в творчості М.Лисенка нового жанру ліричної камерної опери ("Ноктюри"). Особливості втілення в ній ліричної теми з виявом характерних рис романтичного стилю.

Розвиток нових тенденцій у ліричній сфері в камерно-вокальній творчості композиторів нового покоління (Д.Січинського, С.Людкевича, К.Стеценка, Я.Степового).

Звертання до ліричної теми в симфонічній музиці: Ф.Якименко "Симфонічні поеми". Симфонія В.Сокальського (g — moll). Новий етап розвитку романтичної симфонії лірико-жанрового типу. Поєднання в ній лірико-психологічного і народно-жанрового начал. Продовження композитором національних традицій і поєднання їх з традиціями європейського романтичного стилю, зокрема російського симфонізму.

Подальший розвиток фортепіанної музики у творчості В.Сокальського (програмна сюїта "На луках"), О.Нижанківського ("Вітрогони" та ін.).

Музичні твори

Обробки народних пісень М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка, С.Людкевича періоду кінця XIX — початку XX ст.

Хорові твори М.Лисенка, К.Стеценка, С.Людкевича, Г.Топольницького, Січинського, О.Нижанківського (кінця XIX — початку XX ст.).

Пісні-романси М.Лисенка, К.Стеценка, Я.Степового, С.Людкевича, Д.Січинського (кінця XIX — початку XX ст.)

Духовні твори М.Лисенка.

Кантата-симфонія "Кавказ" С.Людкевича.

Опери М.Лисенка "Енеїда", "Ноктюри".

Симфонія В.Сокальського соль мінор.

Фортепіанні твори В.Сокальського, О.Нижанківського.

Музикознавча література

Історія української музики. — К., 1989, 1990. — Т. 2,3.

Загайкевич М. С.П.Людкевич. — К., 1957.

Гордійчук М. Николай Леонтович. — К., 1977.

Кирило Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. — К., 1981.

Лісецький С. Риси стилю творчості К.Стеценка. — К., 1977.

Муха А. "Енеїда" М.Лисенка — етапний твір в історії української опери // Київ музичний. — К., 1982.

Людкевич С. Дослідження і статті. — К., 1973.

М.Леонтович. Спогади. Листи. Матеріали. — К., 1982.

Пархоменко Л. Кирило Григорович Стеценко. — К., 1973.

Степанченко Г.В. Я.С.Степовий і становлення української радянської музики. — К., 1979.

Творчість М.Леонтовича. — К., 1977.

Творчість С.Людкевича. — К., 1979.

Додаткова

Грушевський М. Ілюстрована історія України. — К., 1913.

Калениченко Н. Українська література кінця XIX — початку XX ст. Напрями. Течії. — К., 1983.

ПІДСУМКИ

Найважливіші здобутки музичного процесу X—XIX ст.: створення основних жанрів професійної музики (церковної й світської), своєрідність відношення фольклорного і композиторського, народно-національного і загальноєвропейського; поступове визрівання національного стилю на народній основі.

Активна роль музичного мистецтва у громадському розвитку України, деяка його ідеологічна заангажованість (друга половина XIX — початок XX ст.)

Значні здобутки композиторської творчості в XVII ст. (Дилецький та ін.), XVIII ст. (Березовський, Борзнянський, Ведель). Виникнення в другій половині XIX — на початку XX ст. української національної музичної класики у творчості М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка, С.Людкевича і значна їх роль у розвитку української музичної культури XX ст.

Найбільші досягнення української професійної музики XVII—XIX ст. у хоровому жанрі, який зробив свій оригінальний внесок у європейську музичну скарбницю.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Давньоруська література (літописи, "Слово о полку Ігоревім" тощо) про музичне мистецтво епохи середньовіччя.
2. Давньоукраїнська культова монодія (київський, острозький, печерський, волинський та інші наспіви) з нотолінійних Ірмолоїв XVI—XVII ст. (пошуки цих зразків в Ірмолях, їх розшифровка, створення каталогу списків, розгляд стилістичних особливостей).
3. Зв'язки українського культового співу з візантійською та болгарською традиціями.
4. Прояв українсько-білорусько-російських зв'язків у культовій монодії XVI—XVII ст.
5. Еволюція музичного мислення в давньоукраїнській культовій монодії (на основі порівняння списків).
6. Музично-стильова диференціація у монодичному пласті Ірмолоїв.
7. Музично-драматургічні особливості партесної Літургії (на основі власних розшифровок, зведення в партитуру Літургії з фондів рукописного відділу ЦНБ АН України ім. В.І.Вернадського).
8. Прояв українсько-польських музичних зв'язків у партесній музиці, кантах, інструментальних жанрах (лютневка, органна музика).
9. Зв'язки партесного співу з культовою монодією.
10. Прояв бароккової естетики й стилістичних особливостей у жанрі партесної музики.
11. "Грамматика музикальна" М.Джелецького в контексті західноєвропейської теоретичної думки.
12. Особливості втілення біблійної тематики в духовних кантах, зокрема в Богогласнику.
13. Особливості трансформації духовних кантів у народному середовищі.
14. Роль українських музикантів у розвитку російської музичної культури. XVII—XVIII ст.
15. І.Хандошкін і Україна.
16. Історичні документи (акти, мемуари та ін.) про музичне життя в Україні у XVII—XVIII ст.
17. Особливості прояву італійських оперних традицій в операх М.Березовського та Д.Бортнянського.

18. Особливості використання давньоукраїнської монодії у хорових творах Д.Бортнянського, А.Веделя.
19. Класицистичні риси інструментальних творів М.Березовського, Д.Бортнянського.
20. Зв'язки української фортепіанної музики першої половини XIX ст. із західноєвропейською романтичною музикою.
21. Українська міська пісня-романс кінця XVIII — першої половини XIX ст., джерела, особливості становлення і розвитку.
22. Духовна музика М.Вербицького.
23. Козацька тема у творчості М.Лисенка.
24. Особливості інтерпретації повістей М.Гоголя в оперній творчості М.Лисенка.
25. Редакції опери "Тарас Бульба" М.Лисенка.
26. Національна специфіка романтичної лірики у творчості М.Лисенка (фортепіанній, камерно-вокальній, опері "Ноктюрн").
27. Традиції кантової культури у творчості М.Лисенка, зокрема в його духовних творах.
28. Проблеми історії української музики на сторінках української музичної преси 20-х рр. XX ст.
29. М.Лисенко і музична культура Західної України.
30. Дитяча опера у творчості українських композиторів (М.Лисенко, К.Стеценко).
31. Проблеми української музичної культури в музично-критичних статтях К.Стеценка.
32. Проблеми української музичної культури у музикознавчих дослідженнях і музично-критичних статтях С.Людкевича.
33. Музична критика в Західній Україні (або в інших регіонах) у кінці XIX — на початку XX ст.
34. Проблеми української музичної культури на сторінках журналу "Киевская старина".
35. Київська преса про музичне життя України на початку XX ст. (газета "Рада" та ін.).

Навчальне видання

Історія української музики
від найдавніших часів до початку XX ст.

Програма-конспект
і методичні матеріали
для музичних вузів України

Автор-укладач *Корній Лідія Пилипівна*

Редактор *Л.М.Михайлова*
Технічний редактор *С.А.Шаблійенко*
Коректор *Т.Б.Романовська*

Підп. до друку 14.10.93. Формат 60x84 1/16. Папір друк. № 3.
Друк офсетний. Ум. др. арк. 749. Ум. фарбо-відб. 3,6.
Облік.-вид.арк. 3,9. Тираж 200. Зам. № 869. Безплатно.

Фірма "ВІПОЛ" 252151, Київ, вул.Волинська, 60